Obilježja vanjske trgovine Europske unije sa SAD-om

Ritoša, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:983302

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

RITOŠA MONIKA

OBILJEŽJA VANJSKE TRGOVINE EUROPSKE UNIJE SA SAD-OM

Diplomski rad

Pula, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

RITOŠA MONIKA

OBILJEŽJA VANJSKE TRGOVINE EUROPSKE UNIJE SA SAD-OM

Diplomski rad

JMBAG:
Studijski smjer: Management i poduzetništvo

Kolegij: Gospodarstvo EU
Znanstveno područje: Društvene znanosti
Znanstveno polje: Ekonomija
Znanstvena grana: Međunarodna ekonomija

Mentorica: prof. dr. sc. Ines Kersan-Škabić

Pula, svibanj 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile
u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom _____

_____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

_____

SADRŽAJ

UVOD **1**

1. TRGOVINSKA POLITIKA **2**

1.1. Pojam trgovinske politike **2**

1.2. Trgovinska politika EU **5**

1.2.1. Trgovinski sporazumi između Europske unije i trećih država 9

1.2.1. Vanjska trgovina EU u brojkama 16

1.2.2. Nova trgovinska politika Europske unije 22

1.3. Trgovinska politika SAD-a **25**

2. DOSADAŠNJA SURADNJA IZMEĐU EUROPSKE UNIJE I SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA **27**

2.1. Robna razmjena između EU-a i SAD-a **27**

2.2. Obilježja trgovine uslugama između EU-a i SAD-a **30**

2.3. Tijekovi međusobnih investicija između EU-a i SAD-a **32**

2.4. Trgovinski sporovi između EU-a i SAD-a pri WTO-u **33**

3. TRANSATLANTSKO PARTNERSTVO I INVESTICIJE (TTIP) **36**

3.1. Pojam i pregovarački postupak TTIP-a **36**

3.2. Koristi TTIP-a **42**

3.3. Prilike za mala i srednja poduzeća **47**

3.4. TTIP i poljoprivreda **50**

3.5. „STOP TTIP“ – opozicija i problemi **57**

3.6. Utjecaj TTIP-a na ulaganja **60**

3.7. Utjecaj TTIP-a na Republiku Hrvatsku **61**

4. ZAKLJUČAK **66**

SAŽETAK **68**

SUMMARY **69**

LITERATURA **70**

POPIS GRAFIKONA I TABLICA **77**

UVOD

„Obilježja vanjske trgovine Europske unije sa SAD-om“ tema je ovog diplomskog rada. Vanjskom trgovinom smatra se gospodarska djelatnost koja obuhvaća razmjenu proizvoda i usluga s inozemstvom, a trgovinska politika donosi pravila, propise, mjere, sredstava i postupke kojima se usmjeravaju interesi te ostvaruju postavljeni ciljevi. U radu se detaljnije opisuje pojam trgovinske politike, kako Europske unije, tako i SAD-a. Obzirom da se rad bazira na dva najveća trgovinska partnera, spominje se i Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP) o kojem se još uvijek vode pregovori između EU-a i SAD-a. Cilj diplomskog rada je detaljnije analizirati trgovinu i partnerstvo između EU-a i SAD-a. Rad je koncipiran od tri međusobno povezanih poglavlja, uvoda, zaključka i sažetka.

U prvom dijelu rada detaljnije se objašnjava trgovinska politika Europske unije koja trenutno broji 28 država članica sa zajedničkom trgovinskom politikom. Za trgovinsku politiku država članica odgovorna je Unija, a u njihovo ime pregovara Europska komisija, dok odluke o prihvaćanju sporazuma donosi Vijeće Europske unije kojeg čine predstavnici država članica te Europski parlament. Do sada je EU sklopila 38 trgovinskih sporazuma s trećim zemljama kako bi se pomoću njih stvarale bolje trgovinske prilike te prevladale trgovinske prepreke, a nekoliko njih se i opisuje u ovom dijelu. Spominje se i nova trgovinska politika Europske unije koja glasi „Trgovina za sve“, nakon čega se predstavlja i trgovinska politika SAD-a.

U drugom dijelu prikazana je dosadašnja trgovinska suradnja između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država, gdje se analizira opseg dosadašnje suradnje, odnosno kojim proizvodima i uslugama se do sada najviše trgovalo te se prikazuje tok izravnih stranih ulaganja između partnera.

Treći dio rada odnosi se na detaljniji opis TTIP-a, odnosno koje su koristi transatlantskog partnerstva, koje prilike donosi malim i srednjim poduzećima, kako izgleda pregovarački postupak, kako utječe na poljoprivredu i Republiku Hrvatsku te koji problemi mogu nastati prilikom potpisivanja ovog sporazuma.

Za izradu ovog rada uglavnom je korištena strana literatura sa službenih stranica Europske unije. Svi podaci prikupljeni su sekundarnim istraživanjem, a prilikom izrade korištene su metode deskripcije, analize, sinteze te metoda komparacije.

1. TRGOVINSKA POLITIKA

1.1. Pojam trgovinske politike

Trgovinska politika je skup pravila, propisa, mjera, sredstava i postupaka koji se odnose na trgovinu, a kojima se usmjeravaju interesi i ostvaruju postavljeni ciljevi. Trgovina se može odvijati na domaćem tržištu koje obuhvaća sve mjere intervencije države i autonomnih tijela, kako unutar jedne države tako i na inozemnom tržištu što podrazumijeva ukupnost razmjene na globalnom tržištu.

Ovaj rad fokusira se na vanjsku trgovinu, s toga će se pojam vanjske trgovine još pobliže pojasnit. „Vanjskom trgovinom smatra se ona gospodarska djelatnost koja obuhvaća razmjenu proizvoda i usluga s inozemstvom, odnosno sveukupnu razmjenu materijalnih i nematerijalnih dobara između zemalja. Ukratko rečeno: vanjska trgovina je dio prometa robe u kojemu predmet kupoprodaje prelazi carinsku crtu, napušta teritorij zemlje prodavatelja (izvoznika) i ulazi u teritorij zemlje kupaca (uvoznika).“[1] U tom slučaju, s gledišta zemlje prodavatelja govorimo o izvozu, a s gledišta zemlje kupca o uvozu. Vanjska trgovina obuhvaća promet proizvoda između gospodarskih subjekata iz različitih zemalja pa se u tom smislu predmetom razmjene smatra samo ona roba koja prelazi državnu granicu, odnosno carinsku crtu jedne ili više zemalja. Vanjska trgovina obuhvaća i razmjenu gospodarskih usluga (nevidljivi izvoz i uvoz), promet kapitala, promet ljudi (turizam) i prijenos vijesti (telekomunikacijski promet).

Uz razmjenu materijalnih dobara, vanjska trgovina obuvhaća i obavljanje različitih proizvodnih i neproizvodnih usluga prema nalogu i za račun inozemnih državljana, tj. inozemnih gospodarskih subjekata – poslovni partneri. U takve poslove spadaju[2]: transportne usluge, špediterske usluge, skladišne usluge, lučke i aerodromske usluge te usluge ostalih prometnih raskrižja u međunarodnom prometu, usluge osiguranja protiv robnih, financijskih, transportnih i drugih rizika, bankovne usluge, turističke usluge, davanje gospodarskih informacija, propagandne akcije, izdavačke usluge, usluge oplemenjivanja robe i usluge popravka, izvođenje investicijskih radova u inozemstvu, zastupanje stranih poslovnih partnera (agentske usluge), usluge

[1] Gašić, M., Galić, M., „Suvremeno poduzetništvo u korelaciji s vanjskom trgovinom“. *Učenje za poduzetništvo*, Vol.2 No.1, 2012., str. 111., dostupno na Hrčak srce, (pristupljeno 5. siječnja 2017.)

[2] Andrijanić, I., *Vanjska trgovina*, drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje; Zagreb, Mikrorad, 2001., str. 9

provjere količine i kvalitete roba, tranzitne usluge, usluge međunarodnog trgovačkog posredovanja i drugo.

Usporedno s razvojem proizvodnih snaga pojedinih zemalja i povišenjem životnog standarda razvija se i vanjska trgovina te je tako postala društveno nužna, bez obzira na to potiče li je ostvarivanje profita ili društveni interes, odnosno sudjeluju li u njoj zemlje s različitim društvenim, političkim i gospodarskim uređenjima. Razvojem društvenih proizvodnih snaga povećava se i međunarodna razmjena raznovrsnih proizvoda, a rast međunarodne razmjene teče usporedno s povećanjem opsega robne proizvodnje u svijetu. Međusobnom razmjenom nacionalne se privrede svih zemalja svijeta uklapaju u jedinstven svjetski gospodarski sustav, jer su više ili manje ovisne o razmjeni roba s inozemstvom putem svjetskog tržišta. Tako međunarodna trgovina postaje nositelj gospodarskog napretka i izraz zajedničkog interesa svih naroda.[3]

Trgovinska politika je skup ekonomsko-političkih mjera neke zemlje kojima se nastoji zaštititi domaća proizvodnja od inozemne konkurencije, odnosno diskriminiraju se robe kojima se trguje preko granice. Diskriminacija može biti:[4]

- diskriminacija protiv uvoza (protekcionizam): carine, kvote, antidamping
- diskriminacija protiv izvoza: izvozne pristojbe
- diskriminacija protiv stranih investitora: kapitalne kontrole
- diskriminacija protiv stranih radnika: vize, kvalifikacijska selekcija
- diskriminacija u korist izvoza: izvozne subvencije
- diskriminacija u korist uvoza: precijenjena valuta.

Najvažniji kriteriji zaštitne politike su slijedeći:[5]

- kvalitativni kriterij (koji proizvodi, odnosno sektori se štite?);
- kvantitativni kriterij (koliku stopu nametnuti?);
- instrumentalni kriterij (kojim instrumentima štititi?);
- vremenski kriterij (koliko dugo će se provoditi zaštita, da li je potrebno mijenjati intenzitet zaštite?).

Brojni su instrumenti trgovinske politike koji se dijele na carinske i necarinske u koje se ubrajaju:[6] carine, uvozne kvote, izvozne subvencije, pristojbe za carinjenje, kontrola robe, podrijetlo robe, devizna ograničenja, porez na uvoz.

[3] loc.cit
[4] Grgić, M., Bilas, V., *Međunarodna ekonomija"*, Zagreb, Lares plus, 2008., 157.
[5] ibidem, str. 158.

Prilikom vođenja zaštitne politike i uvođenja raznih instrumenata zaštite često se rabi različita argumentacija kojom se opravdava primjena određenog instrumenta. Najčešće se navode slijedeći argumenti za uvođenje zaštite u gospodarstvo:[7]

- patriotizam;
- zaštita od jeftinog stranog rada;
- izjednačavanje uvoznih i domaćih cijena;
- popravljanje uvjeta trgovine;
- nacionalna zaposlenost i smanjenje nezaposlenosti;
- povećanje nacionalnog blagostanja;
- poboljšanje trgovinske bilance;
- neuspjeh domaćeg tržišta;
- zaštita mlade industrije;
- smanjenje nezaposlenosti u specifičnoj industriji;
- kompenziranje dampinških cijena (antidamping);
- carina u korist oskudnoga faktora proizvodnje;
- carina da se smanji strani monopolni profit;
- zaštita okoliša, kulturnih i društvenih vrijednosti.

Cilj zaštitne politike je stvoriti razliku između relativnih cijena roba na domaćem i inozemnom tržištu.

Međunarodnu trgovinu nadzire i regulira Svjetska trgovinska organizacija (engl. *World Trade Organization, WTO*) kroz multilateralne pregovore i sporazume. „WTO je međunarodna organizacija koja predstavlja institucionalni i pravni okvir multilateralnog trgovinskog sustava u područjima carina i trgovine robama, uslugama i intelektualnom vlasništvu.“[8] Osnovana je i službeno počela radom 1. siječnja 1995. godine te se smatra nasljednicom Općeg sporazuma o carinama i trgovini (engl. *General Agreement on Tariffs and Trade*, GATT). Glavni cilj je eliminiranje necarinskih trgovinskih barijera poput kvota te njihova zamjena carinskim ograničenjima te samo smanjenje carinskih stopa na što je moguće nižu razinu. Glavne zadaće WTO-a jesu:[9]

---

[6] loc. cit
[7] ibidem, str. 159.
[8] Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Multilateralni odnosi*, [website], 2015., http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvhj/svjetska-trgovinska-organizacija-(wto)/, (pristupljeno 5. svibnja 2017.)
[9] Grgić, M., Bilas, V., op.cit., str. 220.

- upravljanje trgovinskih sporazumima;
- forum za trgovinske pregovore;
- rješavanje trgovinskih sporova;
- nadziranje nacionalnih trgovinskih politika;
- tehnička pomoć zemljama u razvoju;
- suradnja s drugim međunarodnim agencijama.

Osnovna načela na kojima se temelji djelovanje WTO-a u stvaranju multilateralnog liberalnog trgovinskog sustava su:[10]

- načelo nediskriminacije
    - načelo najpovlaštenije nacije (obvezuje državu članicu da sve ostale članice tretira jednako),
    - načelo nacionalnog tretmana (svaka roba i usluga nakon uvoza ima jednaki tretman na tržištu kao i robe i usluge proizvedene na nacionalnom tržištu);
- načelo reciprociteta;
- načelo liberalizacije trgovine, poticanja konkurencije i dodatne pomoći nerazvijenim zemljama;
- načelo transparentnosti.

Ministarska konferencija je najviše tijelo u WTO-u koje odlučuje o pitanjima multilateralnih trgovinskih sporazuma. Sastaje se najmanje jednom svake dvije godine i odluke donosi konsenzusom.

U nastavku rada opisane su trgovinske politike EU-a i SAD-a.

1.2. Trgovinska politika EU

Prethodnica današnje Europske unije bila je Europska ekonomska zajednica (EEZ) koja je stvorena Rimskim ugovorima 1957. godine kao carinska unija sa zajedničkom carinskom tarifom prema trećim zemljama. Osnivači EEZ-a postavili su osnovna tri cilja:[11]

1. stvoriti carinsku uniju i usvojiti zajedničku trgovinsku politiku;
2. tržišta članica integrirati u jedinstveno tržište Zajednice;

[10] Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Multilateralni odnosi*, [website], 2015., http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvhj/svjetska-trgovinska-organizacija-(wto)/, (pristupljeno 5. svibnja 2017.)
[11] Matić, B., *Poslovanje u vanjskoj trgovini,* Zagreb, Ekonomski fakultet, 2016., str. 19

3. razviti zajedničku poljoprivrednu politiku.

Postavljeni ciljevi postupno su ostvarivani tako da se u procesu stvaranja i rasta današnje EU jasno uočavaju tri ključna razdoblja:[12]

1. razdoblje stvaranja carinske unije (1958. – 1968. godine);
2. razdoblje ostvarivanja programa jedinstvenog tržišta (1986. – 1992. godine)
3. razdoblje stvaranja Europske unije (od 1993. godine).

Carinska unija trebala je biti uspostavljena u roku od najviše deset godina od sklapanja Rimskih ugovora. U tom razdoblju trebalo je ukinuti sve carine i kvote u međusobnoj trgovini te usvojiti zajedničku carinsku tarifu u trgovini prema trećim zemljama. 1968. godine ostvarena je carinska unija koja postaje i najvažniji oslonac zajedničke trgovinske politike čija je svrha postupno ukidanje restrikcija u međunarodnoj razmjeni, zaključivanje trgovinskih i carinskih sporazuma te ujednačavanje mjera liberalizacije izvoza i trgovinske zaštite.

Stvaranjem carinske unije napravljen je ogroman korak ka jedinstvenom tržištu gdje se ljudi, roba, usluge te kapital mogu slobodno kretati na području EU-a. U cilju stvaranja jedinstvenog tržišta uklonjene su stotine tehničkih, zakonskih i birokratskih prepreka slobodnoj trgovini i slobodnom kretanju među državama članicama EU-a. Poduzeća su zbog toga proširila svoje poslovanje, a zahvaljujući tržišnom natjecanju cijene su pale, a potrošačima se nudio veći izbor.

U suvremenom trgovinskom poslovanju i uključivanjem zemalja u članstvo Europske unije, Unija postaje sve značajniji nositelj trgovinske politike. Od samog osnutka, u glavne ciljeve trgovinske politike EU-a ubraja se doprinos harmoniziranom razvoju svjetske trgovine, progresivno ukidanje ograničenja u međunarodnoj trgovini te smanjivanje carinskih barijera.[13] Kako bi za svaku zemlju unutar Europske unije vrijedila ista pravila trgovanja, potrebno je bilo dugogodišnje usklađivanje i reguliranje važećih zakona i propisa.

Trgovinska politika mogla bi se tretirati i kao posebna ekonomska znanost čiji je predmet interesa ispitivanje svrhovitosti trgovinske politike, utvrđivanje ciljeva i odgovarajućih aktivnosti te mjera za njezino provođenje. Instrumentima i mjerama

[12] ibidem, str. 20
[13] Kersan- Škabić, I., *Ekonomija Europske unije*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2012., str. 306

trgovinske politike utječe na razinu konkurencije, visinu troškova, cijene, zadovoljstvo potrošača, zaposlenost, uvoz i izvoz, znanje, informiranost, opseg prometa, profitabilnosti i cjelokupni gospodarski rast. A u instrumente trgovinske politike ubrajaju se: carine, preferencijalne carine (kvote), kvote, antidampinške carine, dogovorne cijene, regulatorne barijere, izvozni poticaji, domaće potpore, licenciranje.[14] Većina navedenih instrumenata provodi se na razini EU-a, osim kod domaćih potpora i licenciranja gdje sudjeluju i zemlje članice.

Zajednička trgovinska politika jedna je od temeljnih politika Europske unije, a određena je Ugovorom o funkcioniranju Europske unije i isključivo je pod nadležnosti Europske Unije. Temelji se na jedinstvenim načelima u trgovinskim odnosima Europske unije sa svijetom, osobito u vidu zajedničkih carinskih stopa koje proizlaze iz sklopljenih trgovinskih sporazuma, komercijalne aspekte prava intelektualnog vlasništva, izravna strana ulaganja, ujednačavanje mjera liberalizacije trgovine, utvrđivanja zajedničke izvozne politike te korištenja trgovinskih zaštitnih mehanizama i uklanjanja trgvonskih prepreka. Zajednička trgovinska politika mora biti usklađena s načelima i ciljevima vanjskog djelovanja Europske unije. Također, kao što je već navedeno, zajednička trgovinska politika obuhvaća trgovinske odnose Europske unije s trećim zemljama u vidu bilateralnih sporazuma, multilateralnih sporazuma kroz suradnju s WTO-om te unilateralne sporazume kojima se nastoji što više liberalizirati tržište i omogućiti slabije razvijenim zemljama neograničen pristup istom.

Za trgovinsku politiku svojih država članica odgvorna je sama Unija, a u njihovo ime pregovara Europska komisija. Što znači da nijedna vlada države članice ne može pojedinačno razmatrati bilateralni sporazum o trgovini s partnerom koji nije država članica EU-a, a ta raspodjela odgovornosti temelji se na ugovorima EU-a. EU posjeduje široku svjetsku mrežu trgovinskih odnosa koju koristi kako bi sklapala sporazume, uglavnom putem sporazuma o slobodnoj trgovini, čiji su ciljevi slijedeći[15]:

- otvaranje novih tržišta za robu i usluge,
- povećanje zaštite i prilika za ulaganje,
- pojeftinjenje trgovine smanjenjem carina i pretjerane birokracije,

[14]Kersan-Škabić, I., op.cit.,str. 307
[15]European Commission, Slobodna trgovina izvor je gospodarskog rasta, [website], 2014., http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/trade_hr.pdf (pristupljeno 5. siječnja 2017.)

- ubrzanje trgovine lakšim postupkom carinjenja i postavljanjem usklađenih tehničkih i sanitarnih standarda,
- stvaranje veće sigurnosti jasnim pravilima o pravima intelektualnog vlasništva, tržišnom natjecanju i javnoj nabavi,
- podržavanje održivog razvoja poticanjem suradnje, transparentnosti i dijaloga u socijalnim i ekološkim pitanjima.

Slobodna trgovina između članica unije jedno je od ključnih načela Europske unije. Trgovinska politika Europske unije je sastavni dio strategije EU 2020. za poticanje zapošljavanja i stvaranja modernijeg, uspješnijeg i održivog gospodarstva. Koristi od trgovine uključuju niže cijene i veći izbor za potrošače jer uvezena hrana, potrošačka roba i druge sastavnice za proizvode proizveden u EU postaju jeftiniji. Veliku važnost pridaje i ekološkim i društvenim pitanjima, stoga se sporazumi o trgovini mogu promatrati kao promicatelji održivog razvoja, dobrog upravljanja i poštivanja ljudskog prava. Također, slobodna trgovina se može nazvat i pokretačem poticanja europskog gospodarstva putem jačanja jedinstvenog tržišta i ciljanog ulaganja u područja istraživanja, obrazovanja i energije širom Europe. Sporazumi se razlikuju ovisno o razini postavljenih ciljeva i kapacitete države ili skupine država s kojima pregovara EU. Ne postoji jedinstveni pristup koji odgovara svima. S obzirom da mnogi partneri EU-a imaju različite interese, sadržaj se izrađuje prema svakoj konkretnoj situaciji. Unija trenutno provodi politiku aktivne uključenosti sa svojim partnerima kako bi pregovarala o sveobuhvatnim sporazumima o slobodnoj trgovini. Pomoću njih se dodjeljuje povlašten pristup tržištima dotičnih država te su prihvaćeni kao iznimka od temeljnog načela WTO-a prema kojemu se sa svim trgovinskim partnerima treba jednako postupati. Aktivnom slobodnom trgovinom EU-a prema tržišnim gospodarstvima koja su u nastajanju, stvaraju se mogućnosti za gospodarski rast, a moguća su i otvaranja novih tržišta.

Sjedinjene Američke Države, Kanada i Japan su zemlje na koje je trgovinska politika EU-a usredotočena, iako se pozornost pridaje i gospodarstvima u nastajanju u koje se zbrajaju zemlje BRICS-a (Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južna Afrika – smatraju se novim pokretačima svjetskog gospodarstva).

Europska unija primjenjuje princip najpovlaštenije nacije prema SAD-u, Kanadi; japanu, Australiji, Novom Zelandu, Južnoj Koreji, Singapuru, Hog Kongu i zemalja koje nisu članice WTO-a (npr. Rusija i Ukrajina).

„Današnja trgovinska politika treba dati odgovore na izazove globalizacije i sve veće liberalizacije trgovine, ubrzanje tehnološkog napretka, razvoj informatičkog društva, ali i suočavanja s posljedicama globalne ekonomske krize.“[16] U najnovijem pregledu trgovinske politike (engl. *Trade Policy Review*) iz svibnja 2015. godine ističe se kako je EU i dalje okarakterizirana kao otvoreno i transparentno gospodarstvo s ključnom ulogom u multilateralnom trgovinskom sustavu. Prema podacima iz 2015. godine, izvoz je nastavio rasti, a vrijednost uvoza smanjila se 2013. godine u odnosu na 2012. godinu. Prosječna carinska stopa po principu najpovlaštenije nacije iznosila je 6,5% u 2014. godini, a za poljoprivredne proizvode je pala na 14,4% s 17,8% u 2008. godini. Prosječna stopa za nepoljoprivredne proizvode iznosila 4,3% u 2014. godini, dok su se najviše stope primjenjivale na motorna vozila (22%) i ribu (26%). Režim kvota za proizvodnju mlijeka istekao je u travnju 2015. godine, kao što je i bilo predviđeno u ranijim reformama. 2014. godine iznosila je ukupna kvota za EU 151 milijuna tona, dok su stvarne isporuke iznosile 144 milijuna tona. Sustav godišnjih proizvodnih kvota za šećer koji u promatranom razdoblju iznosi 13,3 milijuna tona, ukinut će se do kraja rujna 2017. godine. što će snažnije liberalizirati tržište šećera. Krajem studenog 2014. godine evidentirano je ukupno 108 antidampinških mjera, što je manje u odnosu na 2011. godini kada EU primjenjivao 125 mjera.[17]

1.2.1. Trgovinski sporazumi između Europske unije i trećih država

Pomoću trgovinskih sporazuma Europska unija upravlja trgovinskim odnosima s trećim zemljama. Time se stvaraju bolje trgovinske prilike te prevladavaju trgovinske prepreke (npr. carine – njima se lokalno proizvedenoj robi daje prednost pred sličnom uvoznom robom). Trgovinska politika EU prema trećim zemljama zasnovana je na načelima zajedničke trgovinske politike, a usmjerena je na tri glavna područja djelovanja:[18]

- aktivno sudjelovanje u multilateralnim pregovorima u okviru WTO-a;

[16] Kersan- Škabić, I., op.cit.,str. 308
[17] World Trade Organization, *Trade Policy Review - European Union*, [website], 2015., https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp_rep_e.htm (pristupljeno 28. ožujka 2017.)
[18] Matić, B., op. cit. str. 22

- razvijanje specifičnih bilateralnih trgovinskih odnosa s pojedinim zemljama i regijama te na odobravanje jednostranih povlastica zemljama u razvoju;
- aktivan pristup u otkrivanju i uklanjanju nelegalnih zapreka na izvoznim tržištima.

Trgovina bi trebala pružiti koristi svim sudionicima, potrošačima, radnicima i poduzećima. Isto tako bi trebala omogućiti jednake prilike svim državama članicama i regija EU-a, a kao koristi trgovačkih sporazuma ističe se slijedeće[19]:

- otvaranje novih tržišta za robu i usluge iz Europske unije;
- povećanje mogućnosti ulaganja i zaštitu ulaganja u duhu obostrane koristi;
- jeftinija trgovina uklanjanjem carinskih pristojbi i smanjenjem birokracije;
- brža trgovina olakšavanjem carinjenja i uspostavljanjem zajedničkih pravila o tehničkim sanitarnim normama;
- predvidljive politike preuzimanjem zajedničke obveze u područjima koja utječu na trgovinu poput intelektualnog vlasništva, necarinskih prepreka trgovini, pravila tržišnog natjecanja i okvira za odluke o javnoj nabavi;
- podržavanje održivog razvoja poticanjem suradnje, transparentnosti i dijaloga s partnerima o socijalnim pitanjima i pitanjima u pogledu okoliša.

Trgovina je ključan prioritet EU-a s obzirom da trgovina robom i uslugama doprinosi povećanju održivog rasta i stvaranju radnih mjesta. „Danas više od 30 milijuna radnih mjesta ovisi o izvozu izvan Europske unije gdje će biti ostvareno 90% budućeg globalnog rasta.“ [20] Također se trgovinska politika koristi i kao sredstvo za promicanje europskih načela i vrijednosti, počevši od demokracije i ljudskih prava, ali i stavova EU-a o okolišu, socijalnim i radničkim pravima i razvoju. Vijeće stoga osigurava da se trgovinskim sporazumima štite vrijednosti, standardi i regulatorne prakse EU-a, a time su obuhvaćeni:[21]

- održivi razvoj;
- dobro upravljanje;

[19] Europsko vijeće, Vijeće Europske unije, Trgovinski sporazumi EU-a, [website], 2016. http://www.consilium.europa.eu/hr/policies/trade-agreements/ (pristupljeno 5.siječnja 2017.)
[20] Europsko vijeće, Vijeće Europske unije, Trgovinski sporazumi EU-a, [website], 2016. http://www.consilium.europa.eu/hr/policies/trade-agreements/ (pristupljeno 5.siječnja 2017.)
[21] Europsko vijeće, Vijeće Europske unije, Trgovinski sporazumi EU-a, [website], 2016. http://www.consilium.europa.eu/hr/policies/trade-agreements/ (pristupljeno 5.siječnja 2017.)

- slobodna, pravedna i etična trgovina;
- zaštita okoliša;
- ljudska i radnička prava;
- zdravlje i zaštita potrošača;
- dobrobit životinja;
- zaštita kulturne raznolikosti.

EU je uspješno sklopila više od 200 trgovinskih sporazuma sa zemljama partnerima koji pokrivaju 35% globalne trgovine. Potpisani sporazumi te sporazumi čiji su pregovori u tijeku, prikazani su slijedećoj tablici.

Tablica 1. Sporazumi EU-a s trećim zemljama

Naziv sporazuma	**Zemlje**	**Potpisan**
POTPISANI SPORAZUMI		
Sporazumi o gospodarskom partnerstvu (ACP zemlje)	ACP zemlje obuhvaćaju ukupno 79 zemalja Afrike, Kariba i Pacifika	1963. potpisana Konvencija za ulazak prvih 18 afričkih zemalja, daljnje ulaske reguliraju Lome konvencije
Euro-mediteranski sporazumi (zemlje Mediterana)	NDR Alžir Arapska Republika Egipat Država Izrael Hašemitska Kraljevina Jordan Republika Libanon Kraljevina Maroko Republika Tunis Palestina	1985. godine usvojena mediteranska politika 1992. prihvaćena Nova mediteranska politika 1995. Barcelonski proces
Sporazum o trgovini, razvoju i suradnji	Južnoafrička Republika	potpisan 1999. godine
Sporazum o pridruživanju između EU-a i Srednje Amerike	Kostarika Salvador Gvatemala Honduras Nikaragva Panama	potpisan 2002. godine
Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju (zemlje CEFTA-e)	Republika Makedonija Crna Gora Republika Albanija Republika Srbija	2004. godine 2010. godine 2006. godine 2013. godine

	Bosna i Hercegovina Kosovo	2015. godine 2016. godine
SPORAZUMI U PREGOVORIMA		
Transatlantsko partnerstvo za trgovinu i investicije (TTIP)	Europska unija Sjedinjene Američke Države	u pregovorima
Sporazum između EU-a i Južne Amerike (Mercosur)	Argentina Brazil Paragvaj Urugvaj	u pregovorima
Sporazum o slobodnoj trgovini (ASEAN)	Republika Koreja Moldova Gruzija Ukrajina	u pregovorima
Sveobuhvatni gospodarski i trgovinski sporazum (CETA)	Europska unija Kanada	u pregovorima
Sporazum o slobodnoj trgovini	Europska unija Japan	u pregovorima
Sporazum o trgovini uslugama (TiSA)	23 članice svjetske trgovinske organizacije, uključujući EU	u pregovorima

Izvor: Gospodarska diplomacija, Izrada autora

U nastavku rada izdvojit će se nekoliko trgovinskih sporazuma EU-a prema trećima zemljama te pobliže objasnit.

EU i ACP zemlje (Sporazumi o gospodarskom partnerstvu) – Zbog održavanja bliske veze s svojim bivšim kolonijama, nastali su posebni odnosi između članica EU-a (Francuska, UK, Belgija i Nizozemska) i skupinom zemalja Afrike, Kariba i Pacifika koja danas obuhvaća 79 zemalja. Europska zajednica ima dugoročnu suradnju s ovom regijom koja se odnosi na unilateralne preferencije s ciljem poticanja industrijalizacije i rasta zemalja. Budući da zemlje u razvoju najviše izvoze sirovine te kako bi se omogućio što povoljniji pristup njihovih proizvoda na tržište Unije, potpisana je 1963. godine Konvencija o pridruživanju 18 afričkih zemalja (bivše kolonije Francuske). Konvencija se odnosila na trgovinu, ekonomsku i tehničku pomoć, privatne investicije i osnivanje određenih zajedničkih institucija koje imaju funkciju olakšavanja međusobne suradnje. Interes pristupanja pokazale su i druge zemlje u razvoju, tako je Velika Britanija inzistirala da i njene bivše kolonije uđu u preferencijalni tretman Europske zajednice (u daljnjem tekstu EZ), pa je EZ 1975.

godine u Lomeu (Togo) zaključio ugovor pod nazivom Konvencija Lome sa 46 zemalja u razvou Afrike, Pacifika i Kariba. Od tada je potpisano pet Lome konvencija za naredna razdbolja: Lome I, Lome II, Lome III, Lome IV, revidirana Lome IV. Kroz Lome konvencije definirala se liberalizacije trgovine, kao i bliža regionalna suradnja, financijska pomoć, uspostava socijalnih društava, promocija suradnje u području kulture, turizma, razvoja infrastrukture i razvoja ruralnog područja. Europski fond za razvoj (engl. *European Development Fond, EDF)* osnovni je instrument putem kojeg EU pruža razvojnu pomoć ACP zemljama.[22] Danas je suradnja s ovom skupinom zemalja regulirana kroz Sporazum iz Contonoua.

Euro-mediteranski sporazumi (zemlje Mediterana) su vrsta preferencijalnih sporazuma koje EU sklapa sa susjednim mediteranskim zemljama, a koji su značajni zbog ekonomskih (robna i nerobna razmjena), ali i zbog sigurnosnih, vanjskopolitičkih i kulturnih aspekata. Grupa mediteranskih zemalja obuhvaća zemlje koje imaju izlaz na Sredozemno more u koje spada sedam zemalja članica EU-a: Grčka, Francuska, Italija, Portugal, Španjolska, Cipar i Malta te europske zemlje nečlanice i arapske zemlje južnog Mediterana. Politika EU-a prema grupi mediteranskih zemalja odnosi se na suradnji s Turskom, Alžirom, Marokom, Tunisom, Egiptom, Jordanom, Libanonom, Sirijom (članstvo je obustavljeno zbog građanskog rata) te Izraelom. Za većinu mediteranskih zemalja, EU je najznačajniji vanjskotrgovinski partner za izvoz i uvoz dobara, s time da je uvoz usmjeren na industrijske proizvode i hranu, a izvoz je orijentiran na naftu, poljoprivredne proizvode i druge sirovine. Europsko je vijeće 1985. godine utvrdilo potrebu za pokretanjem mediteranske politike. Osnovni ekonomski cilje bio je stvaranje zone slobodne trgovine te unapređenje trgovine i financijskih odnosa. Sporazumima se težilo ka postizanju slobodne trgovine industrijskim proizvodima te je EU jednostrano ukinula sve carine na industrijske proizvode i znatno smanjila carine na poljoprivredne robe. Konkretni ciljevi utvrđivali su se sklapanjem bilateralnih sporazuma koji su trebali biti sklopljeni sa svakom zemljom Mediterana ponaosob. 1995. godine započela je nova faza suradnje EU-a i zemalja Mediterana, tzv. Euro-mediteransko partnerstvo ili Barcelona Proces. Ciljevi Barcelonske deklaracije su:[23]

[22] Kersan-Škabić, op.cit., str. 310
[23] Kersan-Škabić, I., op.cit, str. 314.

- uspostava zajedničkog euro-mediteranskog područja mira i stabilnosti temeljenog na osnovnim principima koji uključuju poštivanje ljudskih prava i demokracije;
- stvaranje prostora za uspostavu zone slobodne trgovine između EU-a i mediteranskih partnera i između samih mediteranskih partnera;
- zaštita ljudskih resursa, promoviranje razumijevanja između kultura, razvoj slobodnih društava.

Deklaracija je postavila i cilj da se do 2010. godine ostvari Euro-mediteranska zona slobodne trgovine koja bi povezala 15 zemalja EU-a i 12 zemalja Mediterana. Ako se tome priborje EFTA i zemlje srednje i istočne Europe, trgovinska zona Europe bila bi svjetski najznačajniji trgovinski blok. Treba napomenuti kako su i zemlje EFTA-e također sklopile slične sporazume u težnji da njihovi izvoznici budu kkonkurentni izvoznicima iz EU. Politiku sklapanja bilateralnih sporazuma pratio je i program financijske pomoći MEDA koji je osiguravao sredstva za financiranje gospodarskih i financijskih reformi. Nakon što je 2004. godine u EU primljeno deset novih članica, pokrenuta je tzv. Europska politika susjedstva (engl. *European Neighbourhood Policy*), kojom se željela spriječiti nova europska podjela između novoprimljenih članica i njihovih susjeda. Radi se o politici kojom EU nastoji vezati 16 zemalja koje se nalaze jućno i istočno od njezinih granica, a koje još nisu bile u tijeku postupka primitka u EU. U skladu s novom politikom, 2007. godine zamijenjen je MEDA program tkz. Instrumentom za europsku politiku susjedstva i suradnje (engl. *European Neighbourhood and Partnership Instrument, ENPI*) koji je preuzeo financiranje programa demokratske tranzicije i promocije ljudskih prava, tranzicije prema tržišnome gospodarstvu te promicanje održivog razvoja, vladavine prava i sigurnosne politike.[24]

Kako EU putem Europske politike susjedstva surađuje s južnim partnerima, tako postoji suradnja i sa istočnim partnerima. Europska politika susjedstva uglavnom je bilateralna između zemalja EU i svake partnerske zemlje. Da bi se podržala regionalna suradnja i učvrstili odnosi EU-a s istočnim susjedima, pokrenut je 2009. godine sporazum o istočnom partnerstvu između Europske unije, država članica EU-a te šest istočnoeuropskih i južnokavkaskih zemalja partnera: Armenija, Azerbajdžan, Bjelorusija, Gruzija, Moldavija i Ukrajina. Istočno partnerstvo koje se nadovezuje na

[24] Matić, B., op.cit., str. 28.

Europsku politiku susjedstva, osnovano je radi unapređenja odnosa između EU-a i njegovih istočnih susjeda. „Ciljevi Istočnog partnerstva su ubrzanje političkog pridruživanja i daljnja gospodarska integracija između EU-a i njegovih istočnih susjeda kao i promicanje demokracije i dobrog upravljanja, jačanja energetske sigurnosti, poticanja sektorskih reformi (uključujući zaštite okoliša), promicanje međuljudskih kontakata, podupiranje gospodarskog i socijalnog razvoja te dodatno financiranje projekata kojima se želi smanjiti društveno- gospodarska neravnoteža i ojačati stabilnost.“[25]

EU se obvezao ostvariti čvrstu, diferenciranu i uzajamno korisnu suradnju sa svih šest zemalja, a u zamjenu za provedbu političkih i gospodarskih reformi ovo partnerstvo nudi nove ugovorne odnose, sporazume o produbljenoj i sveobuhvatnoj slobodnoj trgovini te korake prema liberalizaciji viznog režima i multilateralni okvir za raspravu o tim pitanjima. EU je u pregovorima s partnerima dogovorio i niz sporazuma o pridruživanju kojima se pruža:[26]

- poboljšano političko pridruživanje;
- intenzivniji politički dijalog;
- čvršća suradnja u pitanjima pravosuđa i sigurnosti.

Time se obuhvaća plan reformi kojima će se zemlje partneri približiti EU-u usklađivanjem njihova zakonodavstva i standarda s onima u EU-u. To će na konkretan način poboljšati živote.

U okviru Istočnog partnerstva ne uzimaju se u obzir samo vlade već i mišljenja civilnog društva, gledišta lokalnih i regionalnih tijela vlasti, mišljenja rukovoditelja poduzeća te parlamentarnih skupština.

Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) - SSP je trgovinski sporazum između Europske unije i zemalja Zapadnog Balkana (Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo, Makedonija, Albanija). Sporazum su potpisale sve članice CEFTA-e (Central European Free Trade Association) osim Moldavije. „Cilj ovog sporazuma je uspostava političkog dijaloga, usklađivanje zakonodavstva, promicanje gospodarskih odnosa, razvoj zone slobodne trgovine, osiguravanje regionalne suradnje te poticanje suradnje u nizu drugih područja.“ Ovaj sporazum daje državi

[25] Europsko vijeće, Vijeće Europske unije, Istočno partnerstvo, [website], 2015., http://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eastern-partnership/ (pristupljeno 5. siječnja 2017.)
[26] Europsko vijeće, Vijeće Europske unije, Istočno partnerstvo, [website], 2015., http://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eastern-partnership/ (pristupljeno 5. siječnja 2017.)

potpisnici status pridruženog člana i potencijalnog kandidata za članstvo u Europskoj uniji.

Sporazum o pridruživanju između Europske unije i Srednje Amerike – Odnosi sa zemljama Srednje Amerike (Kostarika, Salvador, Gvatemala, Honduras, Nikaragva, Panama) temelje se na dijalogu iz San Joséa koji se od 1984. godine proširio na pitanja gospodarskog i socijalnog razvoja, migracija i sigurnosti. 2003. godine potpisan je Sporazum o političkom dijalogu i suradnji kojim je uvedeno više novih područja suradnje. Sporazum o pridruživanju potpisan je u lipnju 2002. godine, prvi međuregionalni sporazum te vrste koji je Europska unija sklopila. Zacrtan je cilj razvoja povlaštenog političkog partnerstva koji se temelji na vrijednostima, načelima i zajedničkim ciljevima, jačanjem ljudskih prava, smanjenjem siromaštva, borbe protiv nejednakosti, sprečavanju sukoba te poticanju dobrog upravljanja, sigurnosti, regionalne integracije i održivog razvoja. Sporazumom se liberalizira trgovina industrijskim proizvodima i proizvodima ribarstva, a ukida se većina carinskih pristojbi na trgovinu poljoprivrednim proizvodima.

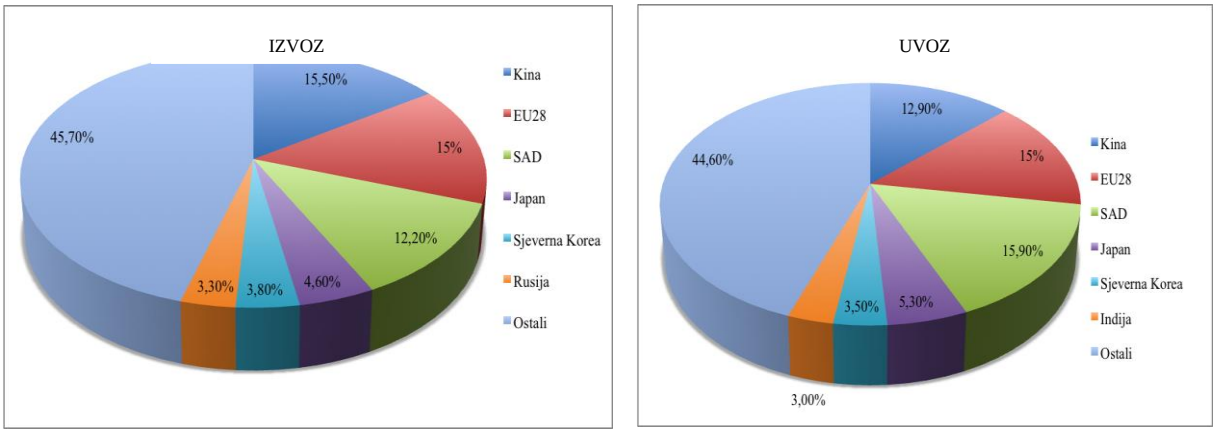
Sporazum s Mercosur-om - Mercosur je kratica za zajedničko tržište Južne Amerike a obuhvaća Argentinu, Brazil, Paragvaj i Urugvaj. Međunarodni sporazum potpisan je 1991. godine u kojem su određeni ciljevi i uvjeti trgovinske i gospodarske suradnje. Neka područja suradnje su promicanje ulaganja, promet, okoliš, znanost i tehnologija. Pregovori o pridruživanju kojim su obuhvaćeni politički dijalog, suradnja i slobodna trgovina započeli su 1999. godine, obustavljeni 2004. godine i nastavljeni 2010. godine. Europski parlament daje podršku uravnoteženom i ambicioznom sporazumu kojim se u obzir uzimaju posebnosti gospodarskih sektora spomenutih obiju regija.

1.2.1. Vanjska trgovina EU u brojkama

EU je veliki svjetski izvoznik industrijske robe i usluga te veliko uvozno tržište. Europski i međunarodni potrošači i ulagači uživaju mnoge prednosti pojednostavljenog sustava na području slobodnog kretanja ljudi, robe, usluga i novca. „Udio od 16,5% u

ukupnom svjetskom uvozu i izvozu čini EU svjetskim trgovcem.“[27] U ovom poglavlju će se pomoću grafikona prikazati vanjska trgovina Europske unije.

Grafikon 1. Udio u svjetskom uvozu i izvozu roba u 2014. godini

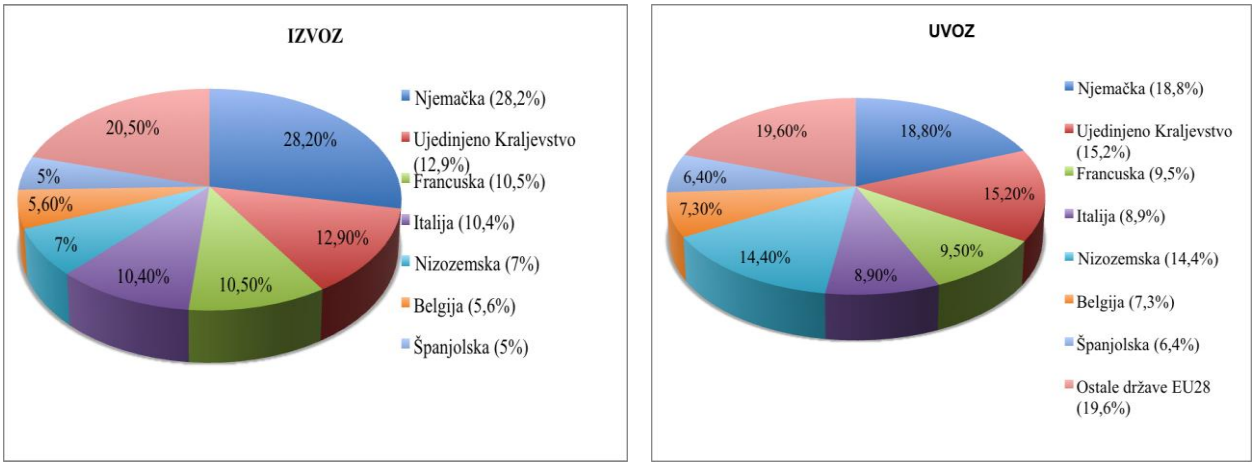

Izvor: Eurostat, Međunarodna trgovina robom, dostupno na: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/International_trade_in_goods/hr (8. siječnja 2017.)

Grafikonom je prikazan udio najvećih izvoznika i uvoznika roba u 2014. godini. Kina je 2014. godine s udjelom od 15,5% bila najveći izvoznik, nakon čega slijedi Europska unija s 15% ukupnog svjetskog izvoza robe. Treće veliko gospodarstvo koje izvozi robu s udjelom od 10,7% su Sjedinjene Američke Države. Japan je 2014. godine imao 4,6% udjela u svjetskom izvozu, a slijede ga Sjeverna Korea (3,8%) i Rusija (3,3%). Kod uvoza roba, svjetski lider su Sjedinjene Američke Države koje 2014. godine imaju udio od 15,9%, a slijedi ih Europska unija s 15% od ukupnog svjetskog uvoza roba. Kina je treće gospodarstvo svijeta po uvozu roba u 2014. godini s udjelom od 12,9%, a slijede Japan (5,3%), Sjeverna Korea (3,5%) te Indija (3%).

[27] Europska unija, *Trgovina*, [website], 2016., https://europa.eu/european-union/topics/trade_hr, (pristupljeno 6. siječnja 2017.)

Grafikon 2. Izvoz i uvoz EU-28 prema trećim zemljama u 2015. godini

Izvor: Eurostat, Extra EU-28 trade, 2015 (% share of EU-28 exports imports), http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Extra_EU-28_trade,_2015_(%25_share_of_EU-28_exports_imports)_YB16.png, (pristupljeno 8. siječnja 2017.)

Njemačka je 2015. godine bila uvjerljivo najvažniji sudionik u trgovini prema trećim zemljama s udjelom od 28,2% u izvozu robe, u države nečlanice, te udjelom od 18,8% u uvozu u EU, iz trećih zemalja. Slijedeća tri najveća izvoznika nakon Njemačke su Ujedinjeno Kravljevstvo (12,9%), Francuska (10,5%) i Italija (10,4%). U grafikonu u kojem je prikazan uvoz vidljivo je kako su 2015. godine Ujedinjeno Kraljevstvo s 15,2%, Nizozemska s 14,4%, Francuska s 9,5% i Italija s 8,9% slijedile Njemačku (18,5%) kao najveći uvoznici robe iz zemalja nečlanica. Znatnim količinama robe koja ulazi u EU preko Rotterdama (vodeća pomorska luka EU-a) može se objasniti relativno visoki udio Nizozemske s čak 14,4%. Važnost unutarnjeg tržišta EU-a ističe činjenica da je trgovina robom unutar EU (uvoz i izvoz) u svim državama članicama bila veća od trgovina izvan EU-a.

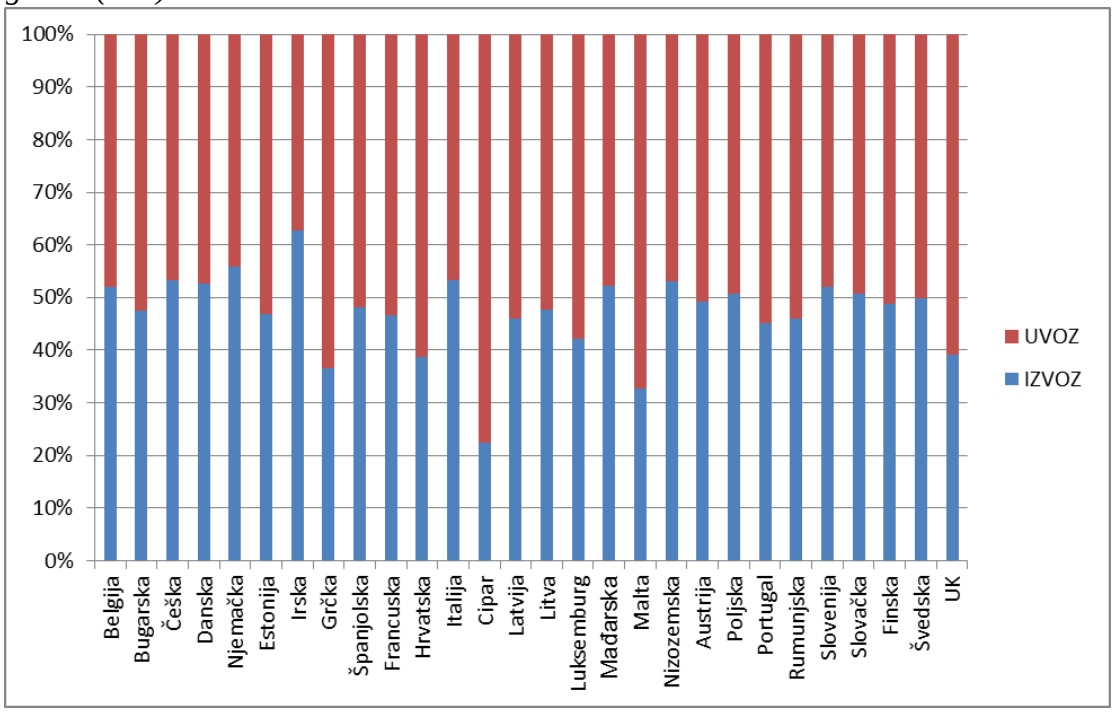
Tablica 2. Vanjska trgovina zemalja članica EU-a prema ostatku svijeta u 2016. godini (u mil. €)

ZEMLJE	IZVOZ	UVOZ	TRGOVINSKA BILANCA
Belgija	357.502,0	331.455,2	26.046,8
Bugarska	23.468,5	26.064,4	-2.596,0
Češka	147.149,9	128.708,2	18.441,7
Danska	86.075,9	77.281,9	8.794,0
Njemačka	1.209.623,8	953.097,4	256.526,5
Estonija	11.896,6	13.499,5	-1.602,9
Irska	116.404,7	69.526,5	46.878,1
Grčka	25.435,3	44.012,7	-18.577,4

Španjolska	259.973,5	279.727,7	-19.754,2
Francuska	452.820,8	517.475,6	-64.654,8
Hrvatska	12.485,7	19.758,7	-7.273,0
Italija	417.076,8	365.579,0	51.497,8
Cipar	1.690,9	5.864,8	-4.173,8
Latvija	10.943,2	12.908,8	-1.965,6
Litva	22.608,9	24.835,7	-2.226,8
Luksemburg	14.277,3	19.550,7	-5.273,4
Mađarska	92.138,0	84.637,4	7.500,7
Malta	2.725,8	5.599,3	-2.873,5
Nizozemska	514.535,8	455.617,5	58.918,4
Austrija	137.515,4	142.437,8	-4.922,5
Poljska	182.956,1	178.249,6	4.706,5
Portugal	50.308,6	61.068,9	-10.760,3
Rumunjska	57.385,6	67.341,1	-9.955,5
Slovenija	29.713,3	27.552,8	2.160,5
Slovačka	70.078,9	68.150,2	1.928,7
Finska	52.222,5	54.662,1	-2.439,6
Švedska	126.038,8	127.125,7	-1.086,9
UK	370.115,4	574.590,6	-204.475,2
Ukupno	**4.855.168**	**4.736.379,8**	**118.788,3**

Izvor: Eurostat, International trade of EU, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do (pristupljeno 30. ožujka 2017.)

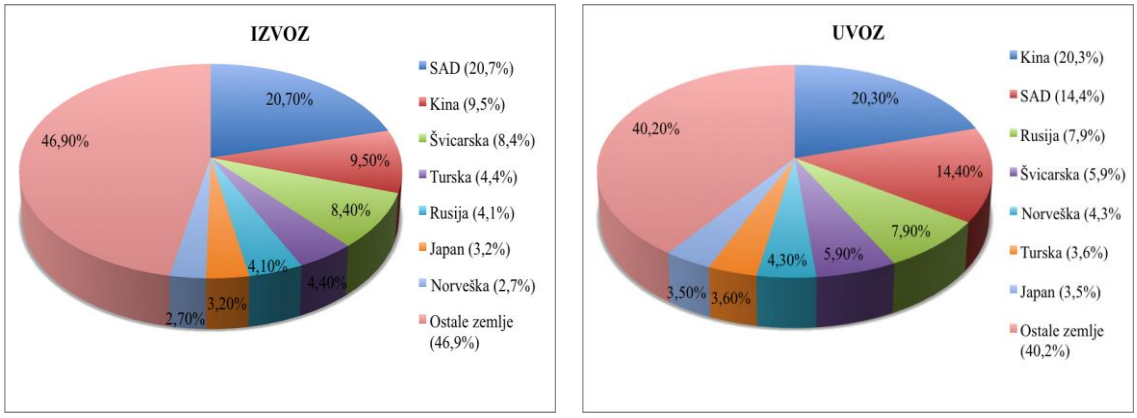
Grafikon 3. Vanjska trgovina zemalja članica EU-a prema ostatku svijeta u 2016. godini (u %)

Izvor: Eurostat, izrada autora

U tablici 2. prikazana je vanjska trgovina zemalja članica EU-a s ostatkom svijeta 2016. godine. Vrijednost međunarodne trgovine robom skupine država EU-28 s ostatkom svijeta 2016. iznosila je (zbroj uvoza i izvoza) 9.591.547,9 milijuna €. Trgovinska bilanca je pozitivna i iznosi 118.788,3 milijuna €. Pozitivna trgovinska bilanca ukazuje na to da je ukupan izvoz veći od ukupnog uvoza. Prema podacima iz tablice, najveći uvoznik i izvoznik bila je Njemačka koja je 2016. godine izvozila vrijednost robe u visini od 1.209.623,8 milijuna €, a uvozila 953.097,4 milijuna €. Najmanji izvoz i uvoz ostvario je Cipar čija je trgovinska u deficitu te iznosi -4.173,8 milijuna €.

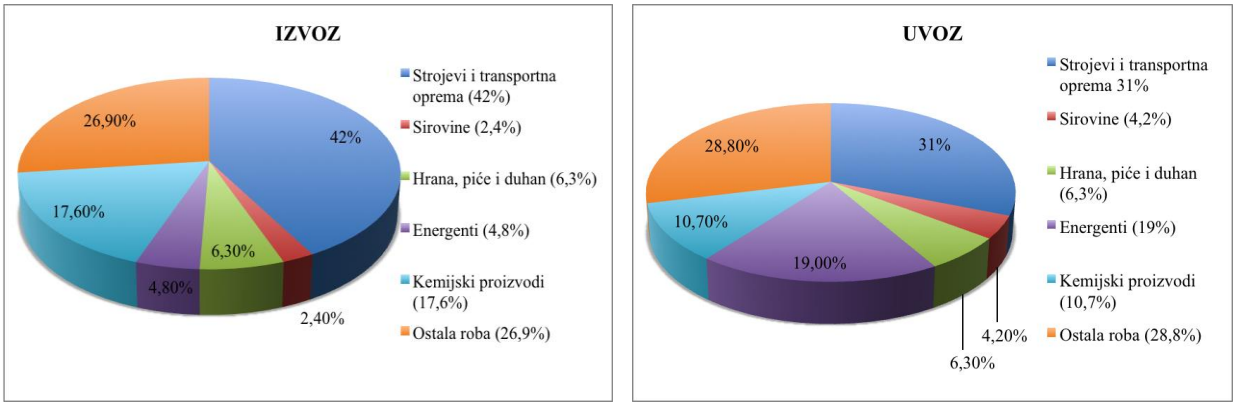
Grafikon 4. Glavni trgovinski partneri EU-a za izvoz i uvoz 2015.godine

Izvor: Eurostat, Međunarodna trgovina robom
http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Main_trading_partners_for_exports,_EU-28,_2015_(%25_share_of_extra_EU-28_exports)_YB16.png (pristupljeno 8. siječnja 2017.)

Usporedivši trgovinske partnere u 2015. godini glede uvoza i izvoza, vidi se kako su sedam najvećih odredišnih tražišta (SAD, Kina, Švicarska, Turska, Rusija, Japan, Norveška) za izvoz EU-28 istovremeno i sedam najvećih dobavljača za uvoz robe u EU-28. Tih sedam zemalja imalo je veći udio u uvozu (59,9%)i izvozu (53%) robe iz EU-28 od ostatka svijeta. EU-28 je 2015. godine najviše izvozio u SAD, čak 20,7%, slijede Kina (9,5%), Švicarska (8,4%), Turska (4,4%), Rusija (4,1%), Japan (3,2%) te Norveška (2,7%). Kina je 2015. godine bila najveći dobavljač s 20,3% udjela u uvozu u EU-28. Nakon Kine slijede SAD (14,4%), Rusija (7,9%), Švicarska (5,9%), Norveška (4,3%), Turska (3,6%) te Japan (3,5%).

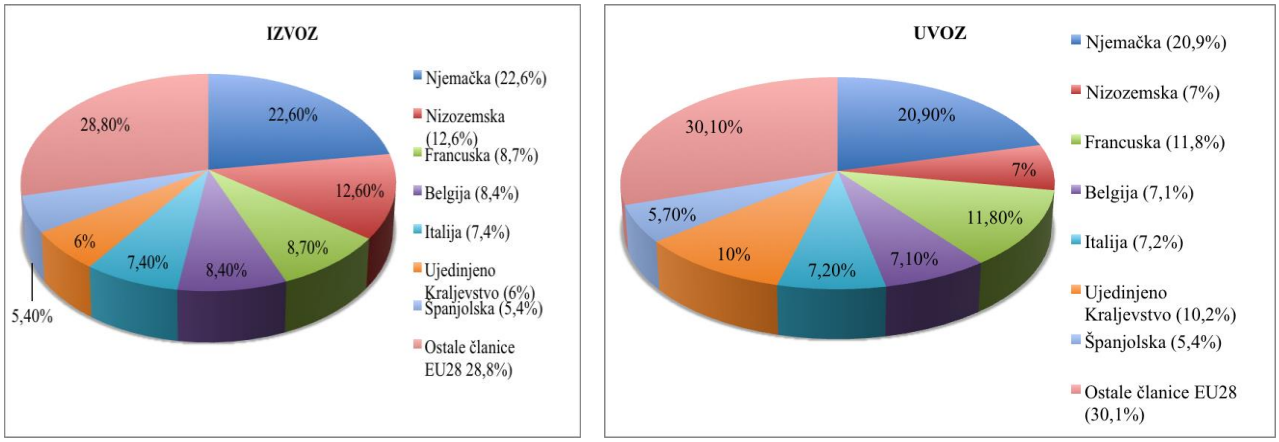
Grafikon 5. Izvoz i uvoz EU-a s ostatkom svijeta prema proizvodima u 2015. godini

Izvor: Eurostat, Main exports and imports, EU-28, 2015 (% share of extra EU-28 exports imports), http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Main_exports_and_imports,_EU-28,_2015_(%25_share_of_extra_EU-28_exports_imports)_YB16.png (pristupljeno 8. siječnja 2017.)

Prethodna dva grafikona prikazuju struktura izvoza i uvoza Unije po skupinama proizvoda za 2015. godine. Strojevi i transportna oprema predstavljaju najvažniji dio međunarodne razmjene roba EU-a. Na strani izvoza Unija značajne prihode ostvaruje i izvozom kemijskih proizvoda. Dakle, kod izvoza strojeva i transportne opreme te kemijskih proizvoda EU ostvaruje vanjskotrgovinski suficit. Međutim, u ostalim kategorijama ostvaruje deficit, ponajprije zbog velikog uvoza energenata (19%).

Grafikon 6. Trgovina unutar članica EU-28 u 2015. godini

Izvor: Eurostat, Intra EU-28 rade, 2015 (% share of EU-28 dispatches arrivals), http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Intra_EU-28_trade,_2015_(%25_share_of_EU-28_dispatches_arrivals)_YB16.png (pristupljeno, 8. siječnja 2017.)

Njemačka je bila 2015. godine uvjerljivo najvažniji sudionik u trgovini robe unutar članica EU-28 s udjelom od 22,6% u otpremi robe i malo više od petine (20,9%) primitaka iz drugih država članica. Nakon Njemačke slijedi i Nizozemska

koja je pridonijela više od desetine izvoza (12,6%) unutar članica EU-28. U uvozu visoku poziciju nakon Njemačke drže Ujedinjeno Kraljevstvo (10,2%) i Francuska (11,8%).

Statističkim podacima o međunarodnoj trgovini robom mjere se vrijednosti i količina robe kojom se trguje među državama članicama EU-28 (tzv. trgovina unutar EU-28) i robe kojom države članice EU-a trguju s državama nečlanicama (tzv. trgovina izvan EU-a, odnosno trgovina prema trećim zemljama). Dakle, navedeni statistički podaci predstavljaju službeni izvor informacija o uvozu, izvozi i trgovinskoj bilanci u Europskoj uniji, njezinim državama članicama i europodručju.

1.2.2. Nova trgovinska politika Europske unije

„Trgovina za sve" – glasi novi prijedlog Europske komisije za strategiju trgovine i investiranja, a temelji se na izvrsnim rezultatima koje je ostvarila Europska trgovina gdje više od 30 milijunaradnih mjesta ovisi o izvozu. Europska komisija strategijom nastoji novim pristupom zaštititi ne samo vlastite interese, već i vrijednosti. Cilj strategije je preko trgovinskih sporazuma i preferencijalnih trgovinskih programa promovirati novi način svjetske trgovine, poštivanje vrijednosti kao što su održivi razvoj, ljudska prava, poštena i etična trgovina te borba protiv korupcije.[28] Trgovinska politika trebala bi osigurati, odnosno povećati efektivnost trgovinskih sporazuma pružanjem novih ekonomskih prilika s transparentnijim pregovaranjem s jačom javnom kontrolom i promicati ne samo interese, već i vrijednosti. Nova strategija pruža mogućnosti za nove inicijative, odnosno nove sporazume koji će u prvi plan staviti vrijednost, transparentnost i djelotvornost koje zagovara Europska unija.
U prednostima nove trgovinske strategije Europske unije „Trgovina za sve" uživaju slijedeći:[29]

- **Potrošači** – zahvaljujući otvorenoj trgovinskoj politici, potrošači već sada imaju veliki odabir proizvoda po jeftinijim cijenama. U okviru nove strategije žele se dodatno zaštititi prava potrošača i povećati zadovoljstvo kupnje novih

[28] European Commission, *Trade for All – New EU Trade and Investment Strategy*, [website], 2016., http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/new-trade-strategy/, (pristupljeno 9. siječnja 2017.)
[29] Europäische Kommission, *Handel für alle – neue Handels- und Investitionsstrategie der EU*, [webiste], 2016., http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/new-trade-strategy/index_de.htm (pristupljeno 9. siječnja 2017.)

proizvoda uz jačanje povjerenja potrošača. Europska komisija se zalaže za zaštitu potrošača, ali i za zaštitu okoliša i socijalnu zaštitu. Dakle, potrošačima se pri kupnji proizvoda jamči da se u njihovoj proizvodnji poštuju ljudska prava, socijalna zaštita te da se vodi račun o normama zaštite okoliša. Komisija predlaže novi pristup zaštitnih mjera za investicije kojim se daje pravo javnim vlastima da reguliraju mehanizme u interesu potrošača. Također, podržat će i dati veću podršku poštenim i etičkim sustavima trgovini da se osigura odgovorno upravljanje opskrbnim lancima, tj. da se pomaže korisnicima kako bi donosili informirane i održive odluke. Novom strategijom se šire i mjere za borbu protiv korupcije, podržava se održivi razvoj i zaštita ljudskih prava.

- **Radnici** – nova strategija će potaknuti zapošljavanje u Uniji na način da trgovinski sporazumi pružaju učinkovite ekonomske mogućnosti, budući da će 90% globalnog rasta doći iz izvaneuropskih zemalja. Više od 30 milijuna radnih mjesta već sada ovisi o izvozu izvan Europske unije. Završetak pregovora s SAD-om i Japanom, pokretanjem novih pregovora u azijsko-pacifičkoj regiji i Latinskoj Americi pomoći će u stvaranju još više radnih mjesta. Ugovori o slobodnoj trgovini sadržavat će jake odredbe o poštivanju radničkih prava u cijelom svijetu. Komisija će posebno obratit pozornost na trgovinske partnere da provode odredbe o temeljnim radnim standardima kao što su ukidanje dječjeg rada, prava radnika da se organiziraju u sindikate te nediskriminacija na poslu. Komisija nadzire izvedbu Europskog fonda za prilagodbu globalizaciji kako bi se povećala njegova efektivnost, a fond pomaže zajednicama da se prilagode kada se izgube radna mjesta zbog međunarodnog natjecanja.
- **Građani** – pomoću nove strategije omogućit će se da javnost više surađuje u stvaranju trgovačke politike što dovodi do transparentijeg pregovaranja. S druge strane će Komisija zahtjevat od Vijeća Europske unije da objavi online pregovarački tekst i sve prijedloge teksta.
- **Mala i srednja poduzeća** – „Trgovina za sve“ nastoji olakšati malim i srednjim poduzećima da iskoriste mogućnosti koje pružaju trgovinski sporazumi predlažući odredbe o malim i srednjim poduzećima u svim pregovorima. To znači da se zahtjeva od trgovinskih partnera da postave

posebne web stranice koje omogućuju informacije o zakonskim zahtjevima za proizvode te uzimajući u obzir brigu o malim i srednjim poduzećima u svim područjima trgovinskih sporazuma. Komisija će i izvan pregovora surađivati s državama članicama, kako bi se provedba trgovinskih sporazuma s vlastitim strategijama bolje koordinirala podrškom internacionalizacije malih i srednjih poduzeća. Također, provodit će se redovite ankete o preprekama s kojima se suočavaju mala i srednja poduzeća na određenim tržištima.

- **Ljudi u zemljama u razvoju** – EU je najveći svjetski uvoznik čije duboko i otvoreno tržište već sada predstavlja bitan izvor prihoda za ljude u zemljama u razvoju, a nova strategija želi nastaviti u tom smjeru – pružiti zaradu i prihode ljudima iz zemalja u razvoju. Europska unija glasi kao najjači zagovarač integracije održivog razvoja u trgovinsku politiku Ujedinjenih Naroda u Agendi 2030. Komisija želi više istaknuti ljudska prava u trgovini kroz intezivnije dijaloge s zemljama u razvoju u kojima EU ima najviše utjecaja da se bori protiv kršenja ljudskih prava. Kroz nove mjere Komisija daje podršku poštenom i etičkom trgovinskom sustavu koji bi trebao osigurati odgovorno upravljanje u opskrbnim lancima koji najstoje poboljšati razvoj održivih trgovinskih mogućnosti za male proizvođače i bolje uvjete za radnike u siromašnim zemljama.

Europska komisija želi novom trgovinskom strategijom „Trgovina za sve“ trgovinske sporazume podići na višu razinu, želi postići efektivnije i transparentnije sporazume koji će poštivati vrijednosti za koje se Europska unija zalaže. Pomoću nove strategije pojačat će se suradnja između država članica Europske unije, Europskog parlamenta i interesno-utjecajnih skupina za provedbu trgovinskih i investicijskih sporazuma koji se temelje na:[30]

- odgovornostima prema očekivanjima javnosti vezano za propise i investicije;
- proširene mjere poticanja održivog razvoja;
- poštene i etične trgovine i ljudska prava;
- učinkovito provođenje trgovinskih sporazuma;
- borba protiv korupcije, odnosno donošenje antikoruptivnih pravila za buduće trgovinske sporazume.

[30] Europäische Kommission, *Handel für alle – neue Handels- und Investitionsstrategie der EU,* [webiste], 2016., http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/new-trade-strategy/index_de.htm (pristupljeno 9. siječnja 2017.)

Strategija omogućava veću suradnju i uključenost interesno-utjecajnih skupina u pregovore sporazuma kako bi se postiglo zadovoljstvo svih uključenih strana koji utječu direktno ili indirektno.

1.3. Trgovinska politika SAD-a

Trgovinska politika SAD-a predstavlja strategiju države u međunarodnim ekonomskim odnosima s ostatkom svijeta. Motivirana profitnim interesima zemlja nastoji politički usmjeriti ekonomsku razmjenu s inozemstvom. Često se na taj način poboljšava položaj američkih gospodarskih subjekata u svjetskoj ekonomiji, ali i sama ekonomija služi za ostvarenje političkih ciljeva.

Trgovinska politika SAD-a je izuzetno važna jer se radi o političkom usmjeravanju zemlje koja predstavlja najvećeg svjetskog izvoznika i uvoznika, stoga je njihov sustav trgovine jedan od najkompleksnijih u svijetu. Zakon o ekspanziji trgovine iz 1962. godine govori o pravnom okviru kreiranja vanjskotrgovinske politike SAD-a, njime je predviđeno da je kreiranje vanjskotrgovinske politike u nadležnosti predsjednika, odnosno Vlade.

Mehanizam za kreiranje vanjskotrgovinske politike SAD-a ima tri nivoa:[31]

1. Komitet osoblja za vanjskotrgovinsku politiku s pripadajućim potkomitetima. Članovi tih tijela su viši službenici koji skupljaju informacije i rade analize.
2. Grupa za reviziju vanjskotrgovinske politike u koju ulaze službenici ranga podsekretara. U toj grupi se analiziraju izvještaji s nižeg nivoa i izrađuju konkretni prijedlozi koji će biti izloženi na sastanku kabineta predsjednika SAD-a.
3. Trgovinski predstavnik SAD-a je organ koji u sustavu kabineta predsjednika i on ima centralnu važnost u kreiranju vanjskotrgovinske politike SAD-a.

Konačna odluka o vanjskotrgovinskoj politici odnosi se na ekonomskim sastancima kabineta predsjednika koji nemaju službenu formu.

U okviru postojećeg mehanizma kreiranja vanjskotrgovinske politike SAD-a razmatraju se platforme te bilateralne, regionalne i multilateralne trgovinske pregovore s drugim državama svijeta. Zakonska osnova za usvajanje je i Trgovinski zakon iz 1974. i 1988. godine, a važnu ulogu ima i Komisija za međunarodnu

[31] Bjelić, P., *Model vanjskotrgovinske politike,* Beograd, Prometej, 2002.

trgovinu SAD-a (USITC) koja prikuplja sve statističke podatke vezane za trgovinu kako bi se provela analiza.

Posljednjih desetljeća SAD spada u skupinu najkonkurentnijih država na svijetu te se zalažu za slobodnu trgovinu i vode vrlo liberalnu carinsku politiku, a njeni najznačajniji trgovinski partneri su Kanada i Meksiko.

Trgovinski sporazumi su najbolji način otvaranja stranih tržišta, smanjenja prepreka u trgovini te unapređenja vladavine prava u partnerskoj zemlji. Smanjenjem trgovinskih barijera i stvaranjem stabilnijeg i transparentnijeg trgovinskog i investicijskog okruženja, pruža se mogućnost američkim poduzećima da lakše i jeftinije izvoze svoje proizvode i usluge u partnerske zemlje. SAD također ima sklopljene trgovinske sporazume prema trećim zemaljama, trenutno je na snazi 20 sporazuma.

Prema najnovijem pregledu trgovinske politike iz 2017. godine ističe se kako je gospodarstvo SAD-a jedinstveno po veličini te se i dalje širi. Iako je rast BDP-a bio pomalo neujednačen od zadnjeg trgovinskog pregleda politike, realni BDP nastavio je rasti po godišnjim stopama od 2,4% i 2,6% u 2014. i 2015. godini. Prosječna carinska stopa iznosila je 4,8% u 2016. godini. SAD u prosjeku uvozi 3 milijuna tona sirovog i rafiniranog šećera godišnje, a glavni dobavljači su Brazil (18%), Dominikanska Republika (17%) i Australija (10%). Uvoz se regulira na temelju kvota koje su u skladu s WTO-om, a iznosi za sirovi i rafinirani šećer 1.117.200 tona te za rafinirani šečer 22.000 tona godišnje. SAD je i dalje aktivan korisnik antidampinških mjera, a u razdoblju od 2014. do 2016. godine primjenilo se 354 mjera od kojih su najviše pogođeni Kina, EU, Indija, Japan i Koreja.[32]

Multilateralna vanjskotrgovinska politika SAD-a podrazumijeva i sudjelovanje u radu međunarodnih ekonomskih organizacija i realizaciju njihovih interesa kroz te organizacije.

[32] World Trade Organization, Trade Policy Review, United States, [website], 2017., https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp_rep_e.htm (pristupljeno 8. travnja 2017. godine)

2. DOSADAŠNJA SURADNJA IZMEĐU EUROPSKE UNIJE I SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

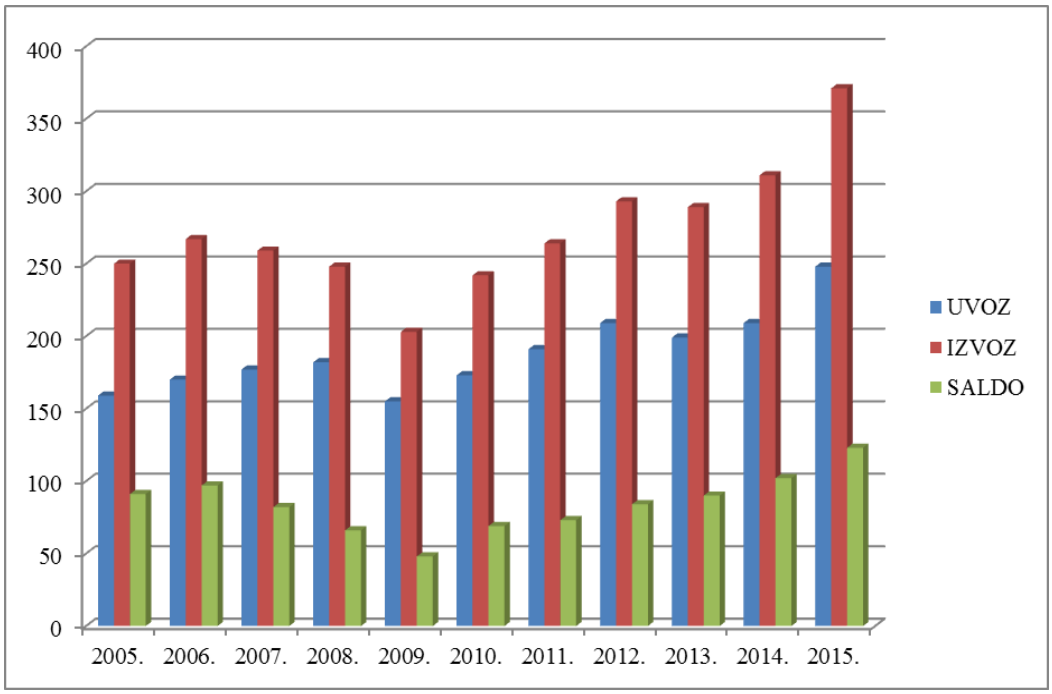
Suradnja između EU-a i SAD-a predstavlja međusobnu ovisnosti dviju najvećih ekonomskih sila na svijetu. Zajedno čine gotovo polovinu svjetske ekonomije i transatlantskih trgovinskih i investicijskih tokova. Jedno drugom su najveći trgovinski partneri i najvažniji izvor, ali i odredište stranih ulaganja, a zajedno tvore najveći bilateralni trgovinski odnos u svijetu. Sve veća međuovisnosti nacionalnih gospodarstava, sve intenzivnije međunarodno povezivanje i integracijski procesi su posljedica ogromnog tehnološkog napretka, izvozne orijentiranosti najrazvijenijih zemalja svijeta, želje za sve većim profitima transnacionalnih kompanija, porasta svijesti o nužnosti rješavanja zajedničkih problema u današnjem svijetu, itd.

Ovo poglavlje posvećeno je dosadašnjoj suradnji između EU-a i SAD-a koja obuhvaća proizvode i usluge te inozemna izravna ulaganja s obzirom da njihov ekonomski odnos čini veliki udio u globalnoj trgovini proizvoda i usluga.

2.1. Robna razmjena između EU-a i SAD-a

U grafikonu 7. prikazana je trgovina robom između EU-a i SAD-a u razdoblju od 2005. – 2015. godine. Nakon trenda rasta do 2006. godine, vidljiv je blagi pad koji ne prestaje do 2009. godine. Nagli pad uzrokovan je velikom gospodarskom financijskom krizom koja je započela 2007. godine., a krajem 2008. poprimila globalne razmjere i uzdrmala svjetsku ekonomiju. Uzrok krize je uglavnom bio brzi pad cijena nekretnina u SAD-u koje su se nakon dugog razdoblja rasta cijena razvile u nerealnim razmjernima. Ponovni trend rasta izvoza robe iz EU-a (crveni stupac) uspostavljen je 2010. godine koji je trajao do 2012. godine. Uvoz robe iz SAD-a (plavi stupac) na europsko tržište stagnira u 2013. godini nakon čega opet lagano raste, dok u 2015. godini dolazi do veliko rasta uvoza iz SAD-a. U promatranom razdoblju izvoz i uvoz roba varira, odnosno prisutne su oscilacije.

Grafikon 7. Vanjska trgovina EU-a s SAD-om u razdoblju od 2005. do 2015. godine (u mlrd €)

Izvor: Eurostat, izrada autora

Tablica 3. Vanjska trgovina EU-a s SAD-om u razdoblju od 2005. – 2015. godine (u mlrd €)

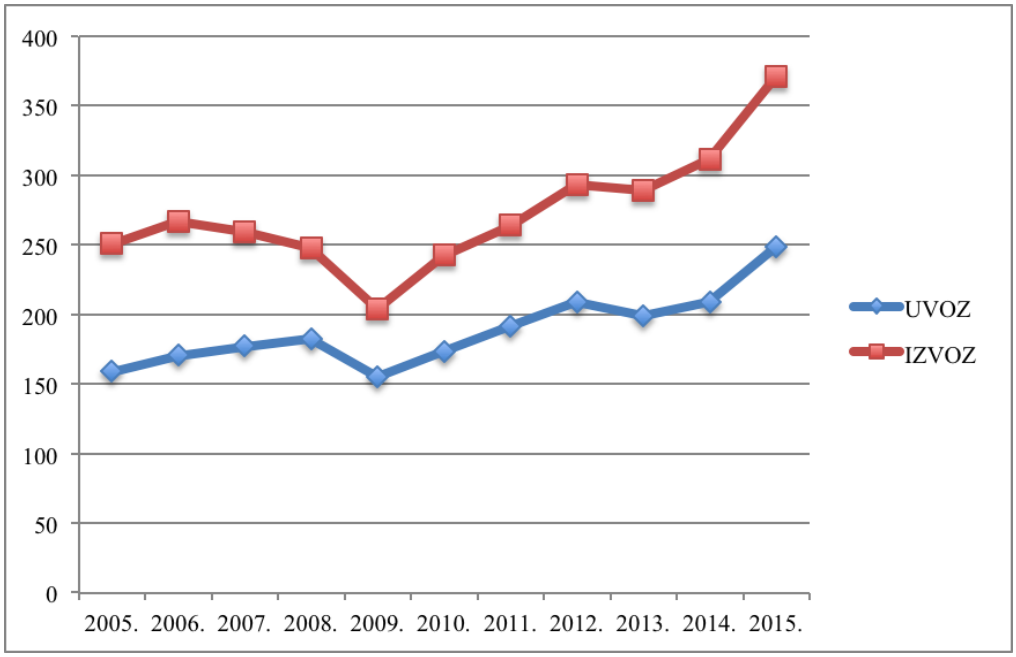
GODINA	ROBA UVEZENA U EU IZ SAD-A	ROBA IZVEZENA IZ EU U SAD	SALDO ROBNE RAZMJENE	UKUPNA RAZMJENA
2005.	159	250	91	409
2006.	170	267	97	437
2007.	177	259	82	436
2008.	182	248	66	430
2009.	155	203	48	358
2010.	173	242	69	415
2011.	191	264	73	455
2012.	209	293	84	502
2013.	199	289	90	488
2014.	209	311	102	520
2015.	248	371	123	619

Izvor: Eurostat, izrada autora

Negativan utjecaj gospodarske krize smanjio je opseg međusobne razmjene što rezultira negativnim trendom rasta trgovinskog poslovanja od 2009. godine gdje je izvoz u SAD pao s 248 milijardi eura (2008. godine) na 203 milijardi eura, a uvoz iz

SAD-a pao s 182 milijardi eura (2008. godine) na 155 milijardi eura. No, nakon izlaska iz krize (2010. godine) ukupna razmjena počela je rasti. Tako je 2010. godine izvoz iz EU u SAD iznosio 242 milijardi eura, a uvoz u EU 173 milijardi eura. Pozitivan trend rasta uvoza i izvoza vidljiv je sve do 2015. godine. Ukupna razmjena trgovine između Europske unije i SAD-a iznosila je 2015. godine 619 milijardi eura, što znači da je od 2005. godine trgovina narasla za 210 milijardi eura.

Grafikon 8. Odnos vanjske trgovine EU-a s SAD-om 2005. – 2015. godine (u mil €)

Izvor: Eurostat, izrada autora

Kroz godine poslovanja Europska unija ima suficit u trgovini sa Sjedinjenim Američkim Državama. Uvoz je u promatranom razdoblju od 2005. godine do 2015. godine konstantno manji u odnosu na izvoz robe iz Unije u SAD.

Tablica 4. Prikaz izvoza i uvoza robe EU-a s SAD-om u 2015. godini (u %)

Vrsta robe	Uvoz	Izvoz
Hrana i žive životinje	3,1	2,1
Piće i duhanski proizvodi	0,7	2,5
Nejestive sirovine, osim goriva	3,8	0,8
Mineralna i maziva goriva	4,9	3
Biljna i životinjska ulja, masti i vosak	0,1	0,3
Kemijski proizvodi	22,7	24
Proizvodi klasificirani prema materijalu	6,2	8,9
Strojevi i transportna sredstva	42,4	44,7

Razni gotovi proizvodi	12,3	12,3
Proizvodi i transakcije	2,4	0,6
Ostalo	1,4	0,8
Ukupno	100	100

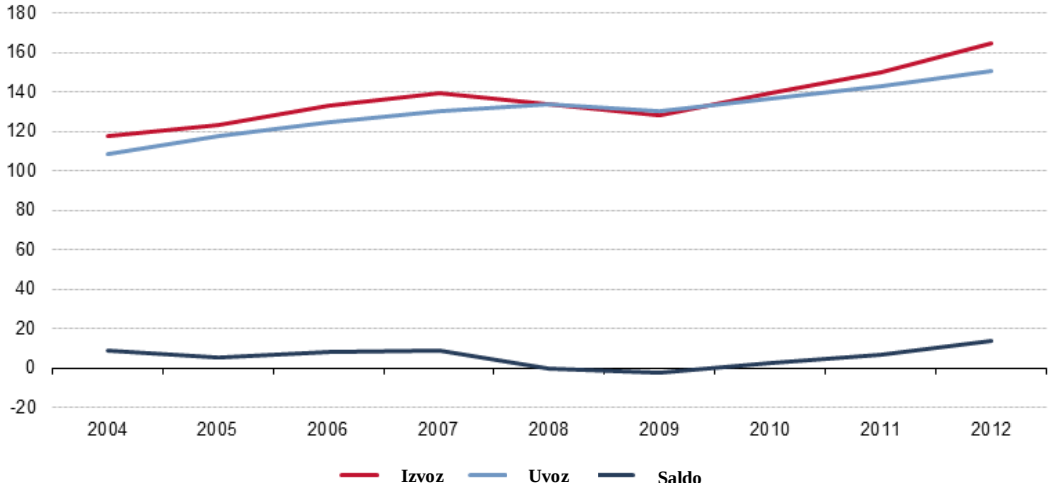
Izvor: Eurostat, izrada autora

U tablici je prikazana roba koju je Europska unija izvozila na tržište Sjedinjenih Američkih Država, odnosno uvozila s tržišta Sjedinjenih Američkih Država. Najveći udio uvoza i izvoza pripada strojevima i transportnim sredstvima (uvoz- 42,4%, izvoz- 44,7%). Europska najmanje uvozi biljna i životinjska ulja, masti i vosak (0,1% od ukupnog uvoza) te pića i duhanske proizvode koji čine 0,7% od ukupnog uvoza. S druge strane, najmanje izvozi također biljne i životinjske masti (0,3%). Gotovo polovicu cjelokupnog izvoza čine strojevi i transportna sredstva nakon čega slijede kemijski proizvodi s udjelom od 22,7% u uvozu te s udjelom od 24% u izvozu.

2.2. Obilježja trgovine uslugama između EU-a i SAD-a

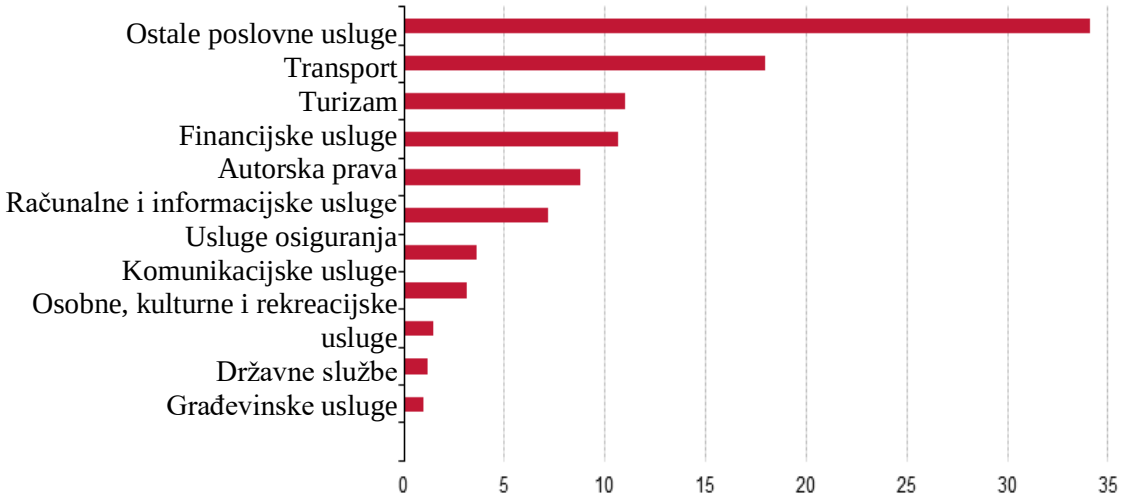
Trgovina uslugama u razdoblju od 2004. godine do 2012. godine između SAD-a i EU-a prikazana je u grafikonu 9. Prema podacima vidljiv je relativno visok udio trgovine usluga, iako su izvoz i uvoz uglavno u skladu jedan s drugim, što rezultira relativno malom tržišnom višku. Trgovina uslugama doživljela je značajan pad, pad uvoza i izvoza u 2009. godini. Pad je započeo sredinom 2007. godine, kada je započela gospodarska i financijska kriza. Pad izvoza usluga Europske unije na tržište SAD-a trajao je do sredine 2009. godine nakon čega zauzima ponovni trend rasta. Blagi rast zabilježen kod uvoza usluga u Europsku uniju započeo je 2004. godine i trajao do 2008. godine nakon čega je uvoz usluga u EU na razini od 130 milijardi eura. Od 2010. godine dolazi do novog trenda rasta uvoza usluga koji traje do 2012. godine. Kroz promatrano vrijeme, međusobna trgovina uslugama je gotovo većinu vremena u suficitu za EU, a sredinom 2008. godine do kraja 2009. godine postignuta je razvnoteža u trgovini uslugama između Europske unije i SAD-a.

Grafikon 9. Trgovina uslugama između EU-a i SAD-a u razdoblju od 2004. – 2012. godine

Izvor: Eurostat, Total trade in services with US, EU-28, 2004-12) http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Total_trade_in_services_with_the_US,_EU-28,_2004%E2%80%9312_(%C2%B9).png#file (pristupljeno 17. veljače 2017.)

Grafikon 10. Trgovina uslugama između Europske Unije i Sjedinjenih Američkih Država u 2013. godini (u %)

Izvor: Eurostat, Total trade in services with US, EU-28, 2004-12) http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Total_trade_in_services_with_the_US,_EU-28,_2004%E2%80%9312_(%C2%B9).png#file (pristupljeno 17. veljače 2017.)

Najzastupljenije usluge u izvozu su: transportne (18%), turizam (12%), financijske usluge (11%), autorska prava (8%), računalske i informatičke usluge (7%), osiguranje (4%) te komunikacijske usluge (3%). Također se trgovalo i kulturnim te državnim i građevinskim uslugama.

2.3. Tijekovi međusobnih investicija između EU-a i SAD-a

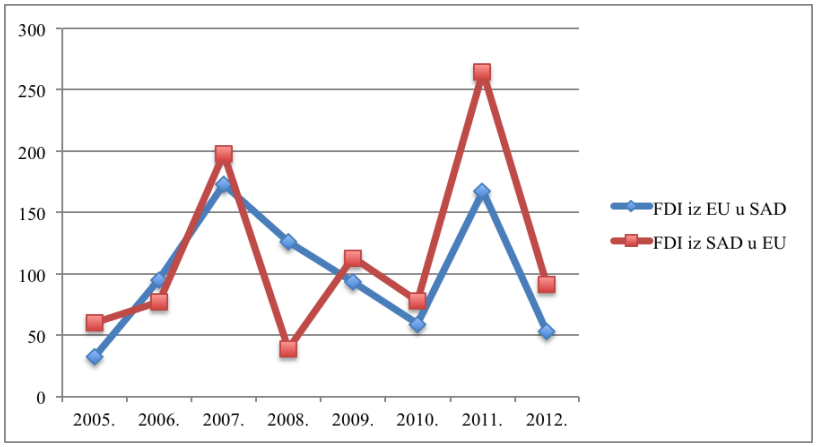
Tok izravnih stranih investicija (FDI) između SAD-a i Europske unije oduvijek je bio relativno visok. SAD puno ulaže u tržište EU-a što rezultira činjenicom da je Europa privlačno tržište za ulaganje (vidljivo u tablici 5.). Investicije između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država pridonose obostranom zadovoljstvu, odnosno rastu trgovine i otvaranju novih radnih mjesta. Također, utječe i na trgovce pozitivno jer se procjenjuje da se trećina trgovine između Europske unije i SAD-a sastoji od unutarkompanijskih transfera.

Tablica 5. Izravne strane investicije (FDI) između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država u razdoblju od 2005. – 2012. godine (u mlrd EUR)

FDI/GODINE	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
FDI iz EU u SAD	32,6	95,2	172,9	125,9	93,2	59	167,3	53,2
FDI u EU iz SAD	60,1	76,8	197,6	38,8	112,8	77,6	264,3	91,5

Izvor: Eurostat, EU – USA Summit, http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/5180974/6-24032014-BP-EN.PDF/47946ddf-035f-4d88-9137-ec68afd8fcdc, (pristupljeno 17. veljače 2017.)

Grafikon 11. Tijek izravnih stranih investicija EU-a i SAD-a u razdoblju od 2004. do 2012. godine (u mlrd EUR)

Izvor: Eurostat, izrada autora

Investicije iz Europske unije u SAD (plava krivulja) se više nego udvostručila između 2005. godine i 2012. godine, a izravna strana ulaganja iz SAD-a u EU (crvena krivulja) su također porasla. Europska unija bilježi pozitivan odnos između uloženih i primljenih izravnih ulaganja sa SAD-om. Iz grafikona je vidljiv snažan utjecaj na izravna ulaganja iz SAD-a u EU u 2008. godini kada je gospodarstvo SAD-a bilo žestoko pogođeno gospodarskom i financijskom krizom koja je nastala u SAD-u. Ukupni izdaci EU-a za izravna ulaganja prema SAD-u porasli su na 167,3 milijardi eura u 2011. godini nakon čega su primile negativan trend rasta u 2012. godini te pale na 53,2 miljardi eura.

2.4. Trgovinski sporovi između EU-a i SAD-a pri WTO-u

WTO imala je iznimno važnu ulogu u izgradnji međunarodnog trgovinskog sustava utemeljenog na pravilima. U prvim desetljećima 20. stoljeća su države ulazile u sve složenije aranžmane zbog trgovinskih problema, što je stvorilo potrebu za osnivanjem platforme kojom bi se olakšali i regulirali trgovinski odnosi. Kao posljedica toga, 1947. godine donesen je Opći sporazum o carinama i trgovini (GATT) kojim je uspostavljen sustav međunarodno priznatih pravila o trgovini.

Razvojem međunarodne trgovine od materijalnih dobara prema razmjeni usluga i ideja, GATT je preoblikovan i institucionaliziran kao WTO. Kada je nakon Urugvajskog kruga pregovora 1995. godine osnovan WTO, objedinjeni su raniji trgovinski sporazumi, kao što su Sporazum o poljoprivredi, Sporazum o tekstilu i odjeći te dodatni opći sporazumi, među kojima su najvažniji Opći sporazum o trgovini uslugama (engl. *GATS – General Agreement on Trade in Services*) te Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (engl. *TRIPS – Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*). Osnivanje WTO-a predstavljalo je važan korak prema sveobuhvatnijem i time dinamičnijem međunarodnom trgovinskom sustavu. Svjetska trgovinska organizacija vodi računa o tome da države prilikom trgovinskih pregovora nastave s ukidanjem trgovinskih zapreka i time jamči kontinuirano promicanje slobodne trgovine. Budući da države u

razvoju čine dvije trećine članica, WTO tranzicijskim i najmanje razvijenim državama također pruža mogućnost da trgovinom ojačaju svoj razvoj.[33]

Najveće postignuće WTO-a je konsolidacija Tijela za rješavanje sporova (engl. *Dispute Settlement Mechanism*) koje ima ovlasti odlučivanja u trgovinskim sporovima i izvršenju svojih odluka. Mehanizam za rješavanje trgovinskih sporova sustav je unaprijed utvrđenih pravila koji članicama WTO-a, bez obzira na njihovu političku i gospodarsku moć, omogućuje podnošenje pritužbi o navodnom kršenju pravila WTO-a te traženja odštete. Tim mehanizmom smanjena je primjena jednostranih zaštitnih mjera, za kojima su države olako posezale te često izazvale odmazde država na koje su se te mjere primjenjivale što je rezultiralo trgovinskim ratovima. Sustav WTO-a jamči ravnopravnost jačih i slabijih članica te postavlja jasna pravila o trgovinskim protumjerama.

Europska unija je od osnutka WTO-a jedna od članica koja se najviše koristi njegovim sustavom za rješavanje sporova te je bila uključena u 179 sporova, u 97 slučajeva kao podnositelj pritužbe, a u 82 kao tuženik. U dodatnih 159 slučajeva Unija je tražila status „treće stranke“ što članicama WTO-a dopušta praćenje sporova između drugih stranaka. Europska unija, koju u WTO-u zastupa Europska komisija, često je tražila odluke stručnih skupina i žalbenog tijela WTO-a kako bi se poboljšali i razjasnili njegovi sporazumi.

Europski parlament pažljivo prati razvoj sporova u koje je Unija uključena. Do sada je Odbor Parlamenta za međunarodnu trgovinu svoja mišljenja o trgovinskim sporovima izražavao izvješćima, javnim saslušanjima te usmenim pitanjima Komisiji i Vijeću.

EU i SAD pred WTO-om imaju 33 sporova. Među njima mogu se naći sporovi oko peradi, kemikalija, javne nabave, antidampinških mjera (uvedenih zbog subvencija), metala i metalnih proizvoda, prava intelektualnog vlasništva te zrakoplovne industrije. Dosadašnji sporovi tiču se većih američkih ulaganja u energetiku (naftu i plin), ulaganja američkih fondova, dok su europski investicijski fondovi najčešći europski ulagači koji su u sporu s Amerikom.[34]

[33] Europski parlament, *Europska unija i Svjetska trgovinska organizacija*, [website], 2016., http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.2.2.html (pristupljeno 9. travnja 2017.)
[34] World Trade Organisation, *Dispute* settlement, [website], 2016., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm (pristupljeno 9. travnja 2017.)

Primjer trgovinskog spora između EU-a i SAD-a, odnosno najvećeg trgovinskog rata, kako su ga mediji oslovljavali, je europsko-američki sukob zbog državnih subvencija zrakoplovnim proizvođačima Airbus i Boeing koji je kulminirao međusobnim tužbama WTO-u. Zaplet sa subvencijama dogodio se kada je SAD odustao od bilateralnog sporazuma s EU-om 2004. godine, usput gubeći tržišnu utakmicu. WTO je u najnovijoj presudi u listopadu 2016. godine objavila da Europska unija nije osigurala povrat milijardi dolara vrijednih subvencija koje su europske vlade dodijelile proizvođaču zrakoplova Airbus, čim se nastavlja najveći trgovinski spor u svijetu. U presudi WTO-a navodi se da Europska unija i četiri države (Britanija, Francuska, Njemačka i Španjolska) nisu postupile u skladu s ranijim presudama u vezi 34 sporne mjere od ukupno 36, uključujući milijarde dolara zajmova koje su europske države dodijelile Airbusu što je ključan uzrok značajnog gubitka prihoda za Airbusova rivala Boeinga.[35]

[35] Direktno, *Prijepor EU i WTO-a o povratu subvencija dodijeljenjih Airbusu*, [website], 2016., http://direktno.hr/svijet/eu/prijepor-eu-i-wto-a-o-povratu-subvencija-dodijeljenjih-airbusu-62208/ (pristupljeno 9. travnja 2017.)

3. TRANSATLANTSKO PARTNERSTVO I INVESTICIJE (TTIP)

3.1. Pojam i pregovarački postupak TTIP-a

„Partnerstvo za transatlanstku trgovinu i ulaganja (engl. *Transatlantic Trade and Investment Partnership – TTIP*) naziv je trgovinskog sporazuma o kojem pregovaraju Europska unija i Sjedinjene Američke Države.“ [36] Pregovori oko sklapanja Partnerstva za transatlantsku trgovinu i ulaganja otvoreni su u srpnju 2013. godine, neposredno nakon što je Republika Hrvatska postala članica Europske unije. Do sada je održano trinaest runda pregovora, a Europsku uniju u pregovorima predstavlja Ignacio Garcia Barcero, direktor Opće uprave za trgovinu Europske unije. TTIP je važan te ima mnogo potencijala za stvaranje radnih mjesta kao i za rast, a pridonosi uspostavi visokih standarda za trgovinu u svijetu. Preduvjeti za sklapanje odgovarajućeg sporazuma su što veća transparentnost, otvorenost i uključivanje svih skupina koji u tome imaju interes.

Cilj pregovora je uglanjanje prepreka u trgovini (carine, nepotrebni propisi, ograničavanje ulaganja) kako bi se olakšala kupovina i prodaja roba i usluga između EU-a i SAD-a. TTIP-om bi se ukinule carine, smanjila birokracija i ublažila ograničenja za ulaganja te se na taj način poduzećima iz EU-a (velikim i malim) olakšava izvoz i uvoz robe i usluga s SAD-om. Naravno, isto vrijedi i za poduzeća iz SAD-a koja žele izvoziti/uvoziti ili ulagati u Europi. TTIP omogućuje na taj način gospodarski napredak i rast zaposlenosti. „U EU-u već 30 milijuna radnih mjesta ovisi o uvozu, a američka poduzeća zapošljavaju 3,5 milijuna ljudi u EU-u.“[37] Uklanjanje prepreka u bilateralnoj trgovini imat će dodatan poticaj u gospodarskom rastu te će proizvodi iz Europske unije imati bolji pristup američkom tržištu.

CEPR (*Centre for Economic Policy Research*), jedna od vodećih nezavisnih organizacija EU-a za ekonomska istraživanja provodila je analizu utjecaja TTIP-a koju je Komisija procjenila. Studija CEPR-a predviđa da će ambiciozni TTIP povećati gospodarstva EU-a (ca. 120 milijardi eura, tj. 0,5% BDP-a) i SAD-a (95 milijardi eura, tj. 0,4% BDP-a) čija bi vrijednost mogla godišnje kontinuirano rasti. Studija

[36] Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, TTIP info, [website], 2015., http://www.mvep.hr/files/file/2015/150217-ttip-info.pdf, (pristupljeno 10. siječnja 2017.)

[37] European Commission, Trade, *O TTIP-u – osnove, koristi, pitanja,* [website], 2016., http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip/questions-and-answers/index_hr.htm, (pristupljeno 10. siječnja 2017.)

sadrži procjene određenih sektora koje će vjerojatno imati najviše koristi od TTIP-a, a među njima se nalaze metalna industrija (povećanje izvoza do 12%), prerađevine hrane (+9%), kemikalije (+9%), ostali gotovi proizvodi (+6%), transportne usluge (+6%), a posebno motorna vozila (40%). Očekuje se da će proizvodnja u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu porast za 0,06%, iako postoji mogućnost da će se u nekim podsektorima osjetit negativan utjecaj partnerstva. Temeljem grube kalkulacije Komisije, smatra se da će TTIP rezultirat povećanju nekoliko milijuna radnih mjesta u EU-u ovisnih o izvozu. Utvrđeno je da će plaće za nisko, odnosno visoko kvalificirane radnike porast za oko 0,5%. Korist od partnerstva imat će i potrošači kojima će se nuditi jeftiniji proizvodi na tržištu. Studija procijenjuje da će TTIP povećat godišnji prihod u prosječnom kućanstvu (četiri osobe) za 500 eura, kao rezultat kombiniranog učinka povećanja plaća i smanjenja cijena. Znanstvenici smatraju da TTIP ne donosi koristi samo SAD-u i EU-u, već i njihovim ostalim partnerima širom svijeta. Očekuje se trgovina od oko 99 milijardi eura zbog činjenice da će potrošači i poduzeća kupovati više u trećim državama, zbog gospodarskog rasta SAD-a i EU-a i činjenice da će se smanjiti troškovi izvoznika prema trećim zemljama.[38]

Sporazum se sastoji od 3 ključne komponenate koje se pregovaraju usporedno i predstavljaju dio jedinstvenog paketa kojim će se osigurati ukidanje carina, ukidanje regulatornih prepreka trgovini, napredak u pravilima trgovine, otvaranje novih radnih mjesta i sniženje cijena proizvoda. Pregovori sadrže 24 poglavlja koja su grupirana u tri dijela.

Pregovori o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu između Europske unije i Sjedinjenih Država počeli su u srpnju 2013. godine. Do sada je održano 13 runda pregovora. Još se ne zna kada će završiti pregovori o TTIP-u, EU i SAD ne žele da pregovori traju godinama, najvažnije je ostvariti dobar rezultat. U pregovorima o trgovini Europska komisija pregovara u ime EU-a i njezinih 28 država članica. Povjerenica EU-a za trgovinu, Cecilia Malmström (2014.-2019.), predstavlja stranu EU-a, a timovi pregovarača i stručnjaka iz različitih odjela Komisije, npr. poljoprivrede, javnog zdravstva i malih i srednjih poduzeća, pomažu. Tim Komisije pregovara na temelju smjernica koje dobiva od vlada 28 država članica EU-a koje se

[38] European Commission, *Transatlantic Trade and Investment Partnership – The Economic Analysis Explained*, [website], 2013., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151787.pdf, (pristupljeno 9. travnja 2017.)

sastaju u Vijeću. Tijekom pregovora se Komisija savjetuje Vijećem i izvješćuje Europski parlament. Komisija se također savjetuje i s predstavnicima civilnog društva koji uključuju sljedeće:

- nevladine organizacije;
- organizacije poduzetnika;
- zdravstvene skupine;
- skupine za zaštitu okoliša;
- skupine za dobrobit životinja;
- vjerske skupine;
- potrošačke skupine;
- sindikate;
- trgovinska udruženja.

Za SAD pregovara predstavnik SAD-a i njegov tim.

Krugovi pregovora između SAD-a i EU-a održavaju se svakih nekoliko tjedana, a Komisija izvještava vlade 28 država članica EU-a prije i nakon svakog kruga pregovora te se s njima savjetuje o pregovaračkom stajalištu EU-a i obavješćuje ih o napretku. Također se Komisija savjetuje i velikim brojem dionika, uključujući:

- nevladine organizacije;
- organizacije poduzetnika;
- skupine za zaštitu okoliša;
- skupine za dobrobit životinja;
- vjerske skupine;
- potrošačke skupine;
- sindikate;
- trgovinska udruženja.

Pregovara se o 24 područja koja su podijeljena u 3 kategorije: pristup tržištu, regulatorna usklađenost i pravila. Područja pregovora su:

- pristup tržištu (carine i pristojbe; usluge; javna nabava; pravila o podrijetlu)
- regulatorna suradnja (horizontalno poglavlje: regulatorna usklađenost, tehničke prepreke trgovini, sigurnost hrane te zdravlje životinja i biljaka; posebne industrije: kemikalije, kozmetički proizvodi, inženjerstvo, informacijska i komunikacijska tehnologija,

medicinski proizvodi, pesticidi, farmaceutski proizvodi, proizvodnja tekstila, vozila)

- pravila (održivi razvoj; energija i sirovine; carine i olakšavanje trgovine; mala i srednja poduzeća; ulaganja; rješavanje sporova između država; tržišno natjecanje; intelektualno vlasništvo i oznake zemljopisno podrijetla.

Prva runda pregovora o TTIP-u održana je 8. do 12. srpnja 2013. godine u glavno gradu SAD-a, Washingtonu. „U prvoj rundi pregovora govorilo se o pristupu tržištu za poljoprivredne i industrijske proizvode, javnoj nabavi, investicijama, sirovinama i energiji, regulatornim problemima, sanitarnim i fitosanitarnim mjerama, uslugama, pravima intelektualnog vlasništva, održivom razvoju, malim i srednjim poduzećima u državnom vlasništvu.“ Rasprave su se temeljile na temeljitoj anketi od ca. 350 dionika iz stručne javnosti, sindikata, privatnog sektora i nevladinih organizacija.

Druga runda održana je u Bruxellesu od 11. do 15. studenog 2013. godine. gdje se ponovo obuhvatila analiza 350 interesno-utjecajnih skupina. Teme o kojima se raspravljalo su: usluge i investicije; energija i sirovine; regulativa.

Treći krug ponovno je održan u Washingtonu od 16. do 21. prosinca 2013. godine. Postignut je napredak u pregovorima u sva tri glavna područja (pristup tržištu, regulatorna suradnja, pravila). Tijekom ove runde započeli su pregovori o smanjenju carina.

U Bruxellesu od 10. do 14. travnja 2014. godine održan je četvrti krug pregovora. „Značajan dio ovih pregovora bio je posvećen regulatornim problemima, osobito usklađivanjem regulatornih pravila bez smanjivanja standarda postignutih u objema zemljama. Raspravljalo se i s dionicima o regulaciji u sektorima medicinskih uređaja, lijekova/farmacije, kozmetike, ICT-ja, pesticida i automobilske industrije“ Glede pravila raspravljalo se o održivom razvoju, većim pogodnostima za mala i srednja poduzeća te energiji i sirovini.

Peta runda održana je u Arlingtonu u SAD-u od 19. do 23. svibnja 2014. godine. Raspravljalo se o ukidanju carina za robe i usluge, a napredak je postignut na području regulatorne suradnje, osobito u sektoru medicinskih uređaja, automobila i kemijskih proizvoda.

Od 13. do 18. srpnja 2014. godine održana je šesta runda u Bruxellesu. Ponovno se pregovaralo o smanjenju carina i pravilima javne nabave te o regulatornim problemima gdje se osobito razgovaralo o sektorima farmacije, automobila, kemije te inženjerstva, tj. građevine. Napredak je postignut na razini pravila o nesuglasicama između država te se zaključilo da ostala pravila trebaju biti što više usmjerena na olakšavanje trgovine. Također se treba ukloniti što je moguće više duplikacija potrebnih dokumenata i pravila na oba tržišta, a informacije za carinjenje i trgovinu trebaju biti dostupne na jednom mjestu, osobito za mala i srednja poduzeća.

Sedma runda održana je u gradu Chevy Chase u SAD-u od 29. rujna do 3. listopada 2014. godine. U regulatornom dijelu završen je pregled svih pozicija osim tekstila, a u tehničkom dijelu postignut je napredak. Razgovaralo se o necarinskim preprekama za poljoprivredne proizvode, usluge i ulaganja. U ovoj rundi se nije pregovaralo o carinama, javnoj nabavi, održivom razvoju, politiki konkurencije, pravilima podrijetla proizvoda i financijskoj regulaciji.

Osma runda u kojoj su se vodili razgovori o svim područjima osim zaštiti ulagača održana je u Bruxellesu od 2. do 6. veljače 2015. godine. Postignut je i napredak na tehničkoj razini u svim kategorijama.

U New Yorku (20. do 24. travnja 2015. godine) je deveta runda pregovora bila usredotočena na propise i pravila.

Deseta runda održana u Bruxellesu od 13. do 17. srpnja 2015. godine sadržavala je raspravu o svim smjerovima i područjima pregovora.

U jedanaestoj rundi pregovora održanoj u Miamiju od 14. do 23. listopada 2015. godine, razgovaralo se o svim područjima, osim o zaštiti ulaganja i sustavu investicijskih sudova. Pregovori o pristupu tržištu vodili su se na slijedećim područjima: trgovina robom; javna nabava; pravila o podrijetlu. Razgovaralo se o svim regulatornim pitanjima, između ostalog o regulatornoj suradnji, tehničkim preprekama u trgovini, sanitarnim i fitosanitarnim mjerama i o devet obuhvaćenih sektora idnustrije. Ostvaren je tehnički napredak u većini područja.

U dvanaestoj rundi pregovora, od 22. do 26. veljače 2016. u Bruxellesu, posvećena je posebna pozornost dvjema od triju komponenti TTIP-a – regulatornoj suradnji i pravilima. Glede regulative, EU i SAD razmijenili su nove prijedloge teksta o regulatornoj suradnji u cilju jasnijeg definiranja ideja o načinu stvaranja sustava u okviru TTIP-a kojim bi se olakšale trenutačna i buduća regulatorna suradnja u

području proizvodnje i usluga. Što se tiče pravila, svaka strana iznijela je svoje prijedloge za zaštitu ulaganja. Obje strane su uspješno raspravljale i o drugim područjima koja se odnose na pravila, među ostalim o tržišnom natjecanju, carini i olakšavanju trgovine, rješavanju sporova između država te malim i srednjim poduzećima. Naposljetku, stranke su se složile da će ubrzati svoj rad u razbodlju između pregovora kako bi općenito ubrzale ritam pregovora.

Razgovori u okviru trinaeste runde pregovora o Transatlantskom partnerstvu za trgovinu i ulaganja održali su se u New Yorku od 25 do 29. travnja 2016. i obuhvatili su sva tri stupa pregovora – pristup tržištu, regulativu i pravila. U pogledu regulatorne suradnje u sektorima, započete su aktivnosti na tehničkoj konsolidaciji i daljnji prijedlozi predstavit će se prije sljedećeg kruga koji se planira za srpanj. Glede pravila, ostvaren je napredak posebno u poglavlju o malim i srednjim poduzećima (carine i olakšanje trgovine). Pregovarači su raspravljali i o uslugama i javnoj nabavi kod kojih još uvijek postoje velike razlike u pristupu tržištu i bit će potrebni znatni koraci da bi se glavni elementi sporazuma mogli završiti. Na kraju, stranke su ponovile svoju predanost za ubrzanje rada između runda pregovora s ciljem ubrzavanja opće dinamike pregovora.

Četrnaesti krug pregovora održan je u Bruxellesu od 11. do 15. srpnja 2016. godine. Tijekom ove runde pregovora iznesen je rekordan broj prijedloga teksta, što znači da su gotovi svi prijedlozi za sva poglavlja. Najviše pozornosti posvećeno je sastancima o pravilima i pristupu tržištu, što je označilo pomak u odnosu na prethodne krugove pregovora kada je pozornost bila usmjerena na regulatornu suradnju.

U okviru petnaeste runde pregovora o Transatlantskom partnerstvu za trgovinu i ulaganja (TTIP-a) koji je održan u New Yorku od 3. do 7. listopada 2016. snažan naglasak stavljen je na konsolidaciju teksta. Općenito je primijećen dobar napredak, posebice u pogledu nekih regulatornih poglavlja. „Ta poglavlja uključuju posebice odredbe o ranom regulatornom planiranju, procjeni učinka te ex post evaluacijama i transparentnosti. Uključeni su i mehanizmi za pokretanje regulatorne suradnje, prijedlozi dionika i odredbe o regulatornoj suradnji između stranaka.“

Dakle, do sada je održano petnaest rundi pregovora koji su obuhvatili vrlo širok spektar tema s cijem konsolidiranja tri područja pregovora. TTIP pregovori se vode paralelno po svim poglavljima i temama tijekom svih krugova pregovora dok sva pitanja nisu usuglašena te dok se ne dogovori zajednički tekst za svako

pojedinačno poglavlje. „Glavni sveobuhvatni cilj je ispregovarati ambiciozan, kvalitetan i uravnotežen sporazum TTIP-a koji je u skladu s interesima EU-a i SAD-a.“

3.2. Koristi TTIP-a

TTIP je ključni dio strategije Europske komisije koja predlaže politike EU-a te ih zatim provodi u praksi ako se vlade i zastupnici Europskog parlamenta dogovore. Pomoću TTIP-a nastoji se povećati broj bolje plaćenih radnih mjesta, prilagoditi poslovanje rastu gospodarstva u usponu izvan Europe te zadržati utjecaj u svijetu. U nastavku rada se prije glavnih koristi TTIP-a objašnjavaju prvo koristi od trgovine i ulaganja.

Četiri koristi od trgovine i ulaganja:[39]

1. izvozom se otvaraju radna mjesta i potiče rast,
2. uvoz donosi korist poduzećima i potrošačima,
3. danas se većina proizvoda izrađuje u fazama u različitim zemljama,
4. ulaganjem se potiču poduzeća iz EU-a i otvaraju radna mjesta.

Izvozom se otvaraju radna mjesta i potiče rast - Tijekom 2013. godine EU je u ostatak svijeta izvezao više od 1 700 milijardi eura u robi i više od 680 milijardi eura u uslugama. Danas izvoz takvih proizvoda proizvedenih u Europi osigurava gotovo svako sedmo radno mjesto u Europi, a svaka dodatna 1 milijarda EUR izvoza EU-a otvara do 14 000 novih radnih mjesta. Osim toga, ne otvaraju se nova radna mjesta samo u završnoj zemlji izvoza. Primjerice, cca. 200 000 radnih mjesta u Poljskoj ovisi o izvozu iz Njemačke i ostatka svijeta. Zanimljiva činjenica je i da su radna mjesta povezana s izvozom uglavnom bolje plaćena od drugih.

Uvoz donosi korist poduzećima i potrošačima – Studija Organizacije za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD) koja se sastoji od skupine stručnjaka iz 34 države za strateško promišljanje, pokazala je da otvaranje trgovine i ulaganja donosi korist poduzećima koja će uz ulaganja biti produktivnija. Uvoz donosi brojne koristi kao što su ideje i inovacije, nove tehnologije i najbolja istraživanja. Manji troškovi i veći

[39] EU Book shop, Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP), *Koristi od TTIP-a,* 2016., [website] https://bookshop.europa.eu/hr/transatlantsko-trgovinsko-i-investicijsko-partnerstvo-ttip--pbNG0115194/?CatalogCategoryID=m0sKABstN9AAAAEjuJAY4e5L (pristupljeno 10. siječnja 2017.)

izbor ulaznih materijala pomažu poduzećima iz EU-a biti konkurentnima na domaćem i inozemnom tržištu. Pored proizvođača imaju korist i potrošači kojima se širi izbor dostupnih proizvoda i usluga.

Danas se većina proizvoda izrađuje u fazama u različitim zemljama – Danas poduzeća sve češće osmišljavaju i izrađuju svoje proizvode u nekoliko faza u kojima se često svaka od njih odvija u drugoj državi. Te faze se nazivaju *globalni vrijednosni* ili *opsrkbni lanac* te čini važan dio trgovine. U Europsku uniju se uvažaju za potrebe proizvodnje iz drugih zemalja energija i sirovina; dijelovi sastavnica; kapitalna dobara kao što su strojevi. Nabrojani proizvodi čine 80% uvoza EU-a. Europljani pak proizvode i prodaju vrijednost u tim lancima na brojne načine, uključujući: izradom sastavnica i proizvoda; prodajom usluga; provođenjem istraživanja i razvijanjem novih proizvoda; sastavljanjem, distribuiranjem i stavljanjem na tržište tih proizvoda; njihovim održavanjem.

Ulaganjem se potiču poduzeća iz EU-a i otvaraju radna mjesta – Europska poduzeća ulažu u zemlje izvan Europe, a poduzeća izvan Europe ulažu u poduzeća unutar Europe. Takav dvosmjerni protok sredstava je na obostranu korist. U slučaju kada poduzeća iz EU-a ulažu u poduzeća izvan Unije, Europa dobiva pristup novim znanjima i tehnologiji te resusrsima uz manje troškove. Također može ulagati i u logistiku koja pomaže u izvozu proizvoda, kao što su skladišta, prodajna mjesta ili centri za usluge. Takvim se pristupom potiče produktivnost u poduzeću da bi bilo konkurentnije i zaposlilo više osoba u svojoj domovini. Poduzeća izvan Europe također ulažu u sljedeće: vještine te znanje i iskustvo svojih zaposlenika u Europi; logistiku koja im je potrebna da njihov proizvod ili usluga dospije na svjetsko tržište. Drugim riječima, dvosmjerno ulaganje pomaže u izgradnji infrastrukture koja je potrebna Europi kako bi se povezala s globalnim vrijednosnim lancima i u cijelosti ih iskoristila.

Kao i svakim trgovinskim sporazumom, TTIP-om bi se ojačala konkurentnost, u ovom slučaju radi se o konkurentnosti između poduzeća u EU-u i SAD-u, a za neka od njih bi se moglo odraziti i kao izazov.

Koristi, odnosno TTIP bi mogao pomoć:[40]

1. proširiti europsko gospodarstvo;
2. otvoriti više bolje plaćenih radnih mjesta;
3. ponuditi veći izbor;
4. potaknuti ulaganja;
5. zaštititi ljudska prava na radnom mjestu i okoliš;
6. oblikovati globalizaciju;
7. bolji pristup tržištu SAD-a;
8. smanjiti troškove europskim poduzećima;
9. odrediti nova pravila.

Proširiti europsko gospodarstvo – Trgovina je veoma važna za europsko gospodarstvo. Dokazano je da trgovinski sporazumi donose gospodarski rast i stvaraju nove prilike za poduzeća iz Europske unije. Neovisne studije pokazuju da poduzeća iz EU-a, posebno mala poduzeća, pomoću TTIP-a mogu jednostavnije i jeftinije izvoziti u SAD, uvoziti potrebne komponente, sirovine i usluge, proširiti poslovanje traženjem novih kupaca za svoje proizvode, biti konkurentna u inozemstvu te uvoditi inovacije. „Zahvaljujući TTIP-u, vrijednost europskog gospodarstva mogla bi porast za najmanje 100 milijardi Eura. EU i SAD su dva tijesno povezana gospodarstva, posebno ovise jedno o drugome kada je riječ o trgovini, ulaganju i radnim mjestima. EU je već sada najvažnije izvozno tržište za SAD i obrnuto. Tijekom 2013. godine trgovina s SAD-om iznosila je više od 850 milijardi Eura, osigurala više od 5 milijuna radnih mjesta u EU, a ulaganja su iznosila više od 645 milijardi Eura te je više od 3,5 milijuna Europljana radilo je u američkim poduzećima u EU-u.“[41]

Više bolje plaćenih radnih mjesta – Sporazumi su pokazali da se pomoću njih ostvaruju veći gospodarski rast, veći broj radnih mjesta te nove poslovne prilike. Postojeći trgovinski sporazumi EU-a s drugim zemljama potiču poduzeća iz EU-a na

[40] EU Book shop, Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP), *Koristi od TTIP-a,* 2016., [website] https://bookshop.europa.eu/hr/transatlantsko-trgovinsko-i-investicijsko-partnerstvo-ttip--pbNG0115194/?CatalogCategoryID=m0sKABstN9AAAAEjuJAY4e5L (pristupljeno 10. siječnja 2017.)

[41] EU Book shop, Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP), *Koristi od TTIP-a,* 2016., [website] https://bookshop.europa.eu/hr/transatlantsko-trgovinsko-i-investicijsko-partnerstvo-ttip--pbNG0115194/?CatalogCategoryID=m0sKABstN9AAAAEjuJAY4e5L (pristupljeno 10. siječnja 2017.)

veći izvoz u njih i veći uvoz iz njih, veće ulaganje u njih te više ulaganja iz njih. Sve to bi se pogotovo moglo ostvariti s SAD-om, najvećim trgovinskim partnerom Europske unije.

Veći izbor za potrošače i poduzeća – Transatlantskim partnerstvom žele se ukinuti carine na gotovo sve proizvode te smanjiti birokraciju izvoznicima iz EU-a i SAD-a što bi dovodilo do ojačanja tržišnog natjecanja. Takav čin mogao bi osigurati veći izbor objema stranama Atlantika: za potrošače (koji kupuju u trgovinama ili preko interneta) i poduzeća (koji kupuju robu ili usluge kako bi mogli proizvest svoje konačne proizvode ili pružati svoje usluge).
Primjer: „Florent Tarbouriech, izvršni direktor te proizvođač visokokvalitetnih kamenica i dagnji iz Francuske kaže kako bi pomoću TTIP mogao pristupiti novom i unosnom tržištu što bi rezultiralo dodatnim prometom od 500 000 Eura do 2020. godine i boljim izgledom za budućnost radnika i poduzeća.“[42]

Potaknuti ulaganja – Kako bi europska poduzeća ostala konkurentna na međunarodnoj razini, treba ulagati. Ulaganja su važna, ulaganjem u inozemstvu se europska poduzeća šire na svjetskom tržištu. EU je najveći inozemni ulagač u gospodarstvo SAD-a i obrnuto. Sredstva koje SAD ulaže u EU u prvom planu stvaraju nove prilike za poslovanje, ali i nova partnerstva s poduzećima Unije. TTIP-om bi se uspostavila jasna i predvidljiva pravila za pomoć poduzećima iz EU-a u proširenju i tržišnom natjecanju, čime bi se ostvario rast i otvorila nova radna mjesta. Također, TTIP pruža veću sigurnost ulagačima s obje strane kad zaista ulože svoja sredstva. EU želi uspostaviti novi sustav sudova za ulaganja. Transparentniji i odgovornijim sustavom bi se vladama i ulagačima omogućilo pošteno i nepristrano rješavanje svih mogućih međusobnih sporova.

Zaštita okoliša i prava na radnome mjestu – U trgovinskim sporazumima nije samo riječ o ekonomiji, već oni pridonose promicanju visokih standarda EU-a kojima se štiti okoliš i prava na radnome mjestu. Transatlantskim partnerstvom osiguralo bi se da poduzeća upravljaju svojim globalnim opskrbnim lancima odgovorno,

[42] EU Book shop, Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP), *Koristi od TTIP-a,* 2016., [website] https://bookshop.europa.eu/hr/transatlantsko-trgovinsko-i-investicijsko-partnerstvo-ttip--pbNG0115194/?CatalogCategoryID=m0sKABstN9AAAAEjuJAY4e5L (pristupljeno 10. siječnja 2017.)

transparentno i uz preuzimanje odgovornosti. Obuhvaćao bi i posebne odredbe o različitim pitanjima, od biološke raznolikosti do međunarodnih normi rada. Ponovnim potvrđivanjem temeljnih normi rada Međunarodne organizacije rada, borbom protiv rodne nejednakosti, promicanjem osjećaja odgovornosti poduzeća EU-a i SAD-a prema zajednici i okruženju te ukidanjem dječjeg rada, štitila bi se prava na radnome mjestu. EU je također predložio i odgovarajuće mjere za borbu protiv nezakonite sječe, ribolova i neovlaštene trgovine, zaštitu javnog zdravlja, promicanje trgovine zelenim proizvodima te očuvanje bioliške raznolikosti.

Oblikovanje globalizacije – Obzirom da svjetsko gospodarstvo sve više integrirane, postoji potreba za novim pravilima i normama koji se odnose na sigurnost proizvoda, zdravlja biljaka i životinja te prava na radnom mjestu i zaštita okoliša. TTIP-om bi se odredio novi model osnovnih pravila i norma za globalnu trgovinu. Utvrđivanjem novih osnovnih pravila i normi za proizvode održao bi se utjecaj i promicanje interesa u svijetu gospodarstva u usponu koje se brzo razvija. Ta pravila i norme bi se primjenjivala na trgovinu između EU-a i SAD-a, što je partnerstvo snažnije to su i moguće koristi veće. Što znači da bi čak svaki mali napredak mogao imati veliki utjecaj. Nadalje, postoji mogućnosti kako bi se potaknule i ostale zemlje na usvajanje visokih standarda i osnovnih pravila što bi rezultiralo poticanjem gospodarstva diljem svijeta, a više trgovine između EU-a i SAD-a stvorilo bi i veću potražnju za izvozom iz drugih zemalja. Na taj način bi poduzeća iz drugih zemalja imala korist, što bi s druge strane pridonijelo otvaranju radnih mjesta i ostvarivanju rasta gospodarstva, odnosno ulaganja u tim zemljama.

Bolji pristup tržištu SAD-a – Pomoću TTIP-a žele se ukloniti prepreke koje stoje na putu poduzećima iz EU-a koja žele izvoziti, uvoziti ili ulagati u SAD. TTIP-om bi se smanjili ili ukinuli porezi kojima izvoznici iz EU-a podliježu na carini SAD-a. Pomoću partnerstva bi se omogućila veća ponuda raznih usluga SAD-a, sklapanje većeg broja ugovora s vladom SAD-a kao i ubrzana provjera proizvoda na carini.

Smanjiti troškove europskim poduzećima - Prilikom izvoza u SAD, europska poduzeća moraju poštivati američka pravila. Često se tim pravilima osigurava ista razina sigurnosti ili kvalitete, ali ona se razlikuju u tehničkim pojedinostima ili u postupcima kojima se provjeravaju jesu li poduzeća poštovala pravila. Razlikuju li se pravila SAD-a i EU-a, malim poduzećima bi ta razlika mogla biti skupa. Stoga se pomoću TTIP-a očekuje smanjenje troškova uz istodobno održavanje stroge razine

zaštite koje određuje Europska unija. Partnerstvom bi se ujedinila regulatorna tijela što bi rezultiralo smanjenjem birokracije za izvozna poduzeća (npr. zbog obveze provjeravanja i odobravanja proizvoda dva puta). Regulatorna tijela otkrivaju gdje su postojeće norme EU-a i SAD-a istovjetne te bi ubuduće bliže surađivala na izradi propisa, primjerice o električnim automobilima, a da se pritom ne ugrožava zaštita ljudi ili okoliša.

Određivanje novih pravila – Transatlantskim partnerstvom odredila bi se nova i jasnija pravila kako bi trgovina postala jednostavnija i pravednija. Nova pravila obuhvaćaju slijedeće: ostvariti korist od TTIP-a (posebno mala poduzeća); pristup cjenovno prihvatljivoj energiji i potrebnim sirovinama; zaštita vlastitih ulaganja u istraživanje i inovacije; ušteda vremena i kapitala na birokraciji na carini. Partnerstvom se pokreću i mjere za uvođenje održivog razvoja u TTIP, uključujući prava radnika i okoliša. Utvrđuje se i službeni sustav koji jamči civilnom društvu (udruženje potrošača, poduzeća, radnika i ekoloških skupina) pravedno tržišno natjecanje i društveno odgovorno poslovanje.

Navedene koristi bi uvelike smanjile troškove poslovanja između EU-a i SAD-a što je ujedno glavni razlog zbog kojeg Europska komisija nastoji dogovoriti najbolji mogući sporazum za Europu.

3.3. Prilike za mala i srednja poduzeća

Mala i srednja poduzeća (u daljnjem tekstu MSP) te poduzetnici početnici ključni su pokretači rasta i stvaranja radnih mjesta kako u EU tako i u SAD-u. Mala i srednja poduzeća su važan izvor inovacija, novih proizvoda i novih usluga s obje strane Atlantika. Transatlantskim trgovinskim i investicijskim partnerstvo stvaraju se nove prilike u SAD-u i EU-u koje će osobito biti korisne MSP-ovima budući da trgovinske prepreke nerazmjerno opterećuju upravo manja poduzeća koja imaju manje sredstava za prevladanje tih prepreka u odnosu na velika poduzeća. „MSP-ovi čine 99% europskih i američkih poduzeća, odnosno više od 20 milijuna poduzeća u Europskoj uniji i 28 milijuna u Sjedinjenim Američkim Državama. U Europskoj uniji MSP-ovi osiguravaju dvije trećine radnih mjesta u privatnom sektoru i imaju ogroman kapacitet za stvaranje novih radnih mjesta. U SAD-u mala poduzeća osiguravaju više

od pola svih radnih mjesta i dvije trećine svih neto novih radnih mjesta.“ [43] Pregovarači SAD-a i EU-a nastoje osigurati da MSP-ovi budu u mogućnosti u potpunosti iskoristiti prilike koje će se sporazumom pružiti. Također razmatraju o uvrštavanju poglavlja posvećenog problemima kojima se mala i srednja poduzeća susreću kako bi se utvrdili mehanizmi pomoću kojih bi obje strane lakše uključile svoje MSP-ove u transatlantsku trgovinu nakon stupanja TTIP-a na snagu. Odredbama bi se tako mogla predvidjeti i neka vrsta odbora malih i srednjih poduzeća koji bi surađivao sa zajednicom malih poduzetnika. Kako bi se malim i srednjim poduzećima bolje rastumačile odredbe sporazuma i načini na koje od njega imaju koristi, odbor nastoji širiti opće informacije i informacije o resursima na internetu. Poglavljem o MSP-ovima mogla bi se ojačati i postojeća suradnja između Ministarstva trgovine SAD-a i Europske komisije. Malim i srednjim poduzećima se nastoji pomoći putem raznih radionica i drugih programa kako maksimalno iskoristiti koristi koje donosi TTIP. Potencijalne koristi Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva za mala i srednja poduzeća uključuju:[44]

- **Carine** – U EU-u i SAD-u djeluje nekoliko milijuna malih obrtnika i proizvođača koji proizvode oko 30% robe koja se izvozi s oba tržišta. Koristi od ukidanja carina mogle bi biti značajne u sektorima gdje su carine i dalje relativno visoke. Na današnjem konkurentnom globalnom tržištu i najmanje povećanje cijene proizvoda zbog carina mogu, malom ili srednjem poduzeću, značiti gubitak prodaje. Ukidanjem carina otvaraju se vrata nekolicini malih ili srednjih poduzeća u ostvarenju prve tansatlantske prodaje.
- **Regulatorna pitanja i necarinske prepreke** – Glavni zajednički cilj TTIP-a je stvaranje veće otvorenosti i transparentnosti, smanjenje nepotrebnih troškova i administrativnih kašnjenja te poticanje veće regulatorne usklađenosti, ostvarujući pritom razine zdravstvene i sigurnosne zaštite te zaštite okoliša koje obje strane smatraju primjerenima. Partnerstvom se želi osigurati propis koji bi bio učinkovitiji, ekonomičniji i usklađeniji. Napretkom

[43] European Commission, Prilike za mala i srednja poduzeća, [website], 2015., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/november/tradoc_153977.pdf (pristupljeno 11. siječnja 2017.)

[44] European Commission, Prilike za mala i srednja poduzeća, [website], 2015., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/november/tradoc_153977.pdf (pristupljeno 11. siječnja 2017.)

u tom području smanjit će se troškovi poduzeća i otvorit će se nova tržišta s druge strane Atlantika i diljem svijeta.

- **Usluge** – EU i SAD su pružatelji brojnih usluga, kao što su računovodstvene, arhitektske, inženjerske, konzultantske te IT usluge koje su često kao dio vrijednosnog lanca većih poduzeća. Pružatelji usluga imali bi korist od veće pravne sigurnosti i pristupa novim tržištima što bi se osiguralo TTIP-om.
- **Javna nabava** – Malim poduzećima bi koristila svakako veća transparentnost tržišta javne nabave i lakši pristup tom tržištu. Javna tijela u SAD-u i u EU kupuju širok raspon roba i usluga od poduzeća iz privatnog sektora, što dovodi do prilika za otvaranje radnih mjesta u sektorima koji pružaju konzultantske usluge, infrastrukturu te ostale proizvode i usluge.
- **Carine i olakšanje trgovine** – Manji troškovi, veća transparentnost i manje birokracije na granicama su veće koristi malim izvoznicima i proizvođačima nego njihovim velikim konkurentima, kao i malim maloprodajnim, veleprodajnim, prijevoznim i logističkim poduzećima. Glavni cilj pregovora o TTIP-u je poticanje trgovine smanjenjem nepotrebnih troškova i kašnjenja na granicama za trgovce zahvaljujući većoj predvidljivosti, jednostavnosti i ujednačenosti u carinskim procedurama. Carinskim reformama i reformama za olakšavanje trgovine pomoću partnerstva, malim i srednjim poduzećima olakšalo bi sudjelovanje u transatlantskoj trgovini te otvaranju novih radnih mjesta.
- **Prava intelektualnog vlasništva** – Mala i srednja poduzeća također su predvodnici u području inovacija i kreativnosti kojima se potiče otvaranje radnih mjesta i gospodarski rast na transatlantskom tržištu. MSP-ovi trebaju snažnu zaštitu prava intelektualnog vlasništva osobito zato što su u slučaju kršenja tih prava izuzetno ranjiva. Transatlantskim trgovinskim i investicijskim partnerstvom će se još jednom potvrditi važnost koju transatlantski partneri zajednički pridaju zaštiti i provedbi prava intelektualnog vlasništva za mala i srednja poduzeća.
- **Elektronička trgovina** – Malim i srednjim poduzećima iz SAD-a i EU-a internet omogućuje povezivanje s klijentima, povećavajući tako njihove prihode i potičući otvaranje radnih mjesta u lokalnim zajednicama. Poduzeća koja se koriste internetom izvozit će više od ostalih. Odredbama TTIP-a

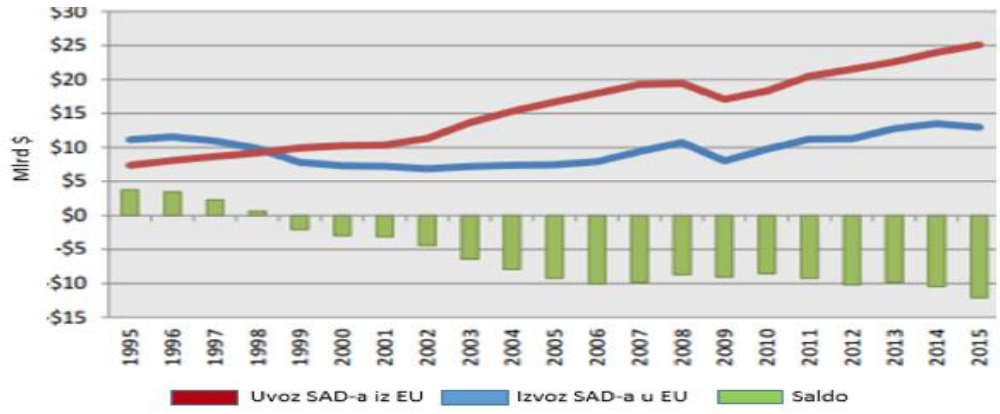
kojima se promiče oslobađanje digitalnih proizvoda carina te pristup potrošača internetskim uslugama i aplikacijama po vlastitom izboru može se pomoći američkim i europskim malim i srednjim trgovcima na malo te pružateljima usluga da uspiju na e-tržištu.

- **Dobiti iz vrijednosnog lanca** – Mala poduzeća koja ne izvoze izravno u EU ili Sjedinjene Države imat će također koristi od TTIP-a obzirom da prodaju poluproizvode i usluge poduzećima koja trguju preko Atlantika. Na taj način mala i srednja poduzeća imaju korist od tog sporazuma čak i ako još sami ne izoze izvan domaćeg tržišta.

3.4. TTIP i poljoprivreda

Uvoz i izvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda između EU-a i SAD-a čine također vrlo bitan segment u međusobnom poslovanju. Poljoprivreda zauzima važnu poziciju u pregovorima o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu EU-a i SAD-a. TTIP nastoji dovesti međusobnu razmjenu na veći nivo, odnosno nastoji povećati izvoz poljoprivrednih proizvoda poput vina, alkoholnih pića te bolje zaštite zemljopisnog podrijetla. Volumen trgovine imeđu EU-a i SAD-a povećat će se nakon što se smanje negativni utjecaji carina i netarifnih mjera što će se odraziti na trgovinske tokove prema trećima.

Grafikon 12. Prikaz izvoza SAD-a u EU te uvoz poljoprivrednih proizvoda u SAD iz EU u razdoblju od 1995. godine do 2015. (u mlrd $)

Izvor: United States Department of Agriculture, *EU Agricultural Exports, Trade Surplus with U.S. Reach Record Levels in 2015*, [website], 2016., https://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2016-03/us-eu_trade_iatr_march_2016_0.pdf (12. siječnja 2017.)

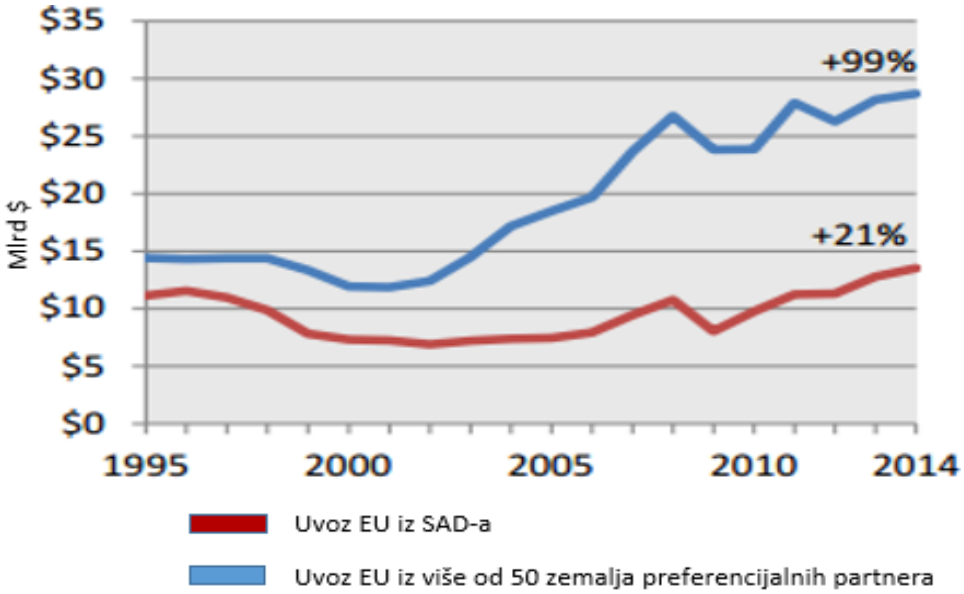
Grafikon 12. prikazuje trgovinu poljoprivrednih proizvoda između SAD-a i Europske unije u razdoblju od 1995. godine do 2015. godine. Uvoz poljoprivrednih proizvoda u razdoblju od 1995. – 2002. godine u SAD iz EU bio je u laganom porastu, a snažniji rast je vidljiv od 2003. - 2007. godine. Potražnja za poljoprivrednim proizvodima podrijetlom iz EU, relativno otvoreno tržište te smanjenje carina na uvoz poljoprivrednih proizvoda iz EU u SAD su svakako glavni razlozi porasta uvoza u SAD. U godinama gospodarske i financijske krize 2008. i 2009. godine vidljiv je oštri pad, odnosno smanjenje uvoza poljoprivrednih proizvoda u SAD. Izlaskom iz krize 2010. godine vidljiv je trend rasta uvoza poljoprivrednih proizvoda iz Europske unije koji se u odnosu na 1995. godinu u 2015. godini gotovo učetverostručio.

S druge strane, izvoz poljoprivrednih proizvoda iz SAD na tržište Europske unije znatno je manji. SAD su bilježile suficit trgovine poljoprivrednih proizvoda s EU od 1995. godine do 1998. godine. U tom razdoblju je bio prisutan trend koji je okarakteriziran smanjenjem izvoza na Europsko tržište. Od 1999. godine do 2006. godine, izvoz poljoprivrednih proizvoda iz SAD-a u EU bio je konstantan i to na razini od 7 milijardi američkih dolara. Izvoz iz SAD-a je poprimio kratak uzlet od 2006. do 2008. godine kada se uslijed gospodarske i financijske krize smanjuje izvoz. Značajni trend rasta izvoza poljoprivrednih proizvoda na tžrište EU vidljiv je od 2010. godine do 2014. godine. Rast izvoza se najviše prepisuje većoj potražnji za potrošački orijentiranim poljoprivrednim proizvodima iz SAD-a. 2015. godine ponovno se javlja trend opadanja izvoza poljoprivrednih proizvocda zbog neprikladnog pristupa tržištu Europske unije te zbog ograničenja i viših carina na proizvoda iz SAD-a u odnosu na zemlje koje uživaju povlašteni pristup tržištu Europske unije.

Europska unija je najveći svjetski uvoznik poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, a jedan od najvećih dobavljača je SAD. Ključan pokazatelj za rast izvoza iz SAD-a na tržište Europske su potrošački orijentirani proizvodi, no carinske stope i necarinske barijere kao i trenutni globalni tržišni uvjet čine i dalje prepreke za povećanje izvoza. Europska unija nametnula je veće carine i necarinske barijere na proizvode iz SAD-a nego što je SAD nametnuo proizvodima koji dolaze iz Europske

unije. „Europska unija ima više od 50 preferencijalnih sporazuma s trećim zemljama kojima je omogućen lakši ulaz na tržište Europske unije.“[45]

Grafikon 13. Uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u Europsku uniju u razdoblju između 1995. godine do 2014. godine (u mlrd $)

Izvor: United States Department of Agriculture, *EU Agricultural Exports, Trade Surplus with U.S. Reach Record Levels in 2015*, [website], 2016., https://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2016-03/us-eu_trade_iatr_march_2016_0.pdf (12. siječnja 2017.)

U Grafikonu 13. vidljivo je da preferencijalni trgovinski partneri Europske unije uživaju povlašteniji pristup u odnosu prema SAD-u. Dok se u navedenom razdoblju uvoz poljoprivrednih proizvoda iz SAD-a povećao za 21%, uvoz iz zemalja preferencijalnih partnera se povećao za 99%. U razdoblju između 2004. godine do 2008. godine vidljiv je snažan trend rasta uvoza iz država s kojima EU ima potpisane preferencijalne sporazume. Zbog gospodarske i financijske krize, uvoz se smanjuje 2009. godine te nakon tog razdoblja varira. Podaci iz grafikona pokazuju da se trend rasta nastavlja nakon 2012. godine te je uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz zemalja s kojima je potpisan preferencijalni sporazum na razini od 28 milijardi američkih dolara. S druge strane, tijekom promatranog razdoblja, uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz SAD-a bio je konstantan i nizak u odnosu na zemlje s kojima su potpisani preferencijalni sporazumi.

[45] United States Department of Agriculture, EU Agricultural Exports, *Trade Surplus with U.S. Reach Record Levels in 2015*, [website], 2016., https://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2016-03/us-eu_trade_iatr_march_2016_0.pdf (pristupljeno 12. siječnja 2017.)

Razlozi pregovaranja o poljoprivredi u TTIP-u su svakako uvoz životinja, biljnih materijala i prehrambenih proizvoda koje može predstavljati rizik za europsku stoku, biljke, a u konačnici i ljude. Propisi u tom području mogu imati veliki učinak na trgovinu. Zakonima EU-a i SAD-a nastoji se osigurati visoka razina zaštite, ponekad i drugačijim sredstvima. Posljedica toga može biti skupa dupla provjera proizvoda čija je sigurnost već jednom dokazana, a postupak može biti dugotrajan ili opterećujući. „Primjerice, u slučaju europskih breskvi. Postupak njihova odobrenja za prodaju na tržištu SAD-a još je uvijek u tijeku, a traje već 12 godina. Naravno, time se proizvođači iz EU-a stavljaju u vrlo nepovoljan položaj.“[46] Cilj TTIP-a je svesti učinke propisa na najmanju moguću razinu poticanjem regulatornih tijela na suradnju između EU-a i SAD-a, poštovati legitimne ciljeve zaštite zdravlja ljudi, životinja i biljaka, ukloniti nepotrebne prepreke trgovini te poboljšati transparentnost i pružiti jasne rokove za odobravanje uvoza ili novih proizvoda. Europska unija želi stvoriti povlašteno partnerstvo sa SAD-om putem:[47]

- pragmatičnih i brzih postupaka i odluka o propisima povezanima s trgovinom;
- jedinstvenog postupka odobravanja izvoza iz svih zemlja EU-a, kao što postoji jedinstveni postupak odobravanja uvoza iz SAD-a u EU;
- jasnog i transparentnog postupka i rokova kojima se odražava činjenica da su partneri najvažniji trgovinski partneri jedni drugima;
- osnove za suradnju na propisima, uključujući u području dobrobiti životinja u cilju izbjegavanja razlika kojima se sprečava trgovina;
- snažnih mehanizama za rješavanja pitanja trgovine.

SAD i EU jednako su izjavili da se TTIP-om neće promijeniti postojeća pravila o sigurnosti hrane. Europska unija će očuvati svoja ograničenja u pogledu hormona ili posjpešivaća rasta u uzgoju stoke, a SAD će zadržati svoja pravila o mikrobiološkim onečišćivačima. Uzgoj i prodaja genetski modificiranih organizama podliježu postupku odobravanja u skladu s zakonodavstvom EU-a. TTIP-om se to zakonodavstvo neće promijeniti. Države EU-a moraju se složiti s uzgojem genetski modificiranih biljaka, bez pristanka se to neće promijeniti. TTIP neće utjecati ni na

[46] Europska komisija, *Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP), prema trgovinskom sporazumu između EU-a i SAD-a*, [website] 2016., http://www.mvep.hr/files/file/2016/160510-ttip.pdf (pristupljeno 10.siječnja 2017.)

[47] Europska komisija, *Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP), prema trgovinskom sporazumu između EU-a i SAD-a*, [website] 2016., http://www.mvep.hr/files/file/2016/160510-ttip.pdf (pristupljeno 10.siječnja 2017.)

zakonodavstvo EU-a o dobrobiti životinja, već želi uspostaviti formalni dijalog o dobrobiti životinja s regulatornim tijelim vlade SAD-a. Europska unija to nastoji ostvariti u svim svojim bilateralnim sporazumima o trgovini u cilju promicanja najviše mogućih standarda dobrobiti životinja.

Oznake zemljopisnog podrijetla je područje u kojem se želi ostvariti poseban napredak. Mnogo proizvoda hrane i pića iz EU-a se proizvodi, obrađuje i priprema u različitim regijama. Proizvodi nose imena prodrijetla koja su povezana s mjestom iz kojeg potječu, npr. Tiroler Speck, vrsta šunke iz Austrije. Trenutno EU i SAD štite imena podrijetla na različite načine. EU ih štiti kao „oznake podrijetla", a zakonodavstvo SAD-a dopušta proizvođačima da štite te nazive kao žigove, no mnoga imena EU-a nisu zaštićena. Postojeći sustav SAD-a i način njegove provedbe znače da se u SAD-u često prodaju proizvodi koji upotrebljavaju imena podrijetla iz određene regije EU-a, ali nisu stvarno proizvedeni ondje. Stoga Europska unija želi da SAD poboljša svoj sustav na nekoliko važnih načina koji uključuju zaštitu oznaka zemljopisnog podrijetla EU-a s pravilima kojima će se spriječiti da ih drugi proizvođači zloupotrebljuju te učinkovitu provedbu tih pravila. Europska unija u ovom dijelu sporazuma želi dogovoriti sa SAD-om slijedeće:[48]

- zajednička načela koja se temelje na postojećim pravilima i praksi u EU-u i SAD-u te koja naglašavaju važnost IPR-a (engl. *Intellectual Property Rights*) za poticanje inovacija, rasta i radnih mjesta;
- obvezujuće obveze o nekim važnim pitanjima kao što su oznake zemljopisnog podrijetla te aspekti zaštite autorskih prava koja EU već štiti (poput prava preprodaje za likovne umjetnike; javne izvedbe i prava emitiranja);
- uspostavljanja suradnje između vlada i dionika u područjima u kojima imaju zajedničke interese.

Trgovina poljoprivrednih proizvoda bit će obuhvaćena općim odredbama TTIP-a, kao što su rješavanje sporova, tehničke barijere trgovini te sanitarnih i fitosanitarnih mjera. Primjena novih pravila za poljoprivredne proizvode, alkoholna pića i zemljopisno podrijetlo će stvoriti bolji pravni okvir za bilateralnu trgovinu između EU-a i SAD-a. Volumen trgovine između partnera povećat će se nakon što se

[48] Europska komisija, *Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP), prema trgovinskom sporazumu između EU-a i SAD-a*, [website] 2016., http://www.mvep.hr/files/file/2016/160510-ttip.pdf (pristupljeno 17. veljače 2017.)

smanje negativni učinci carina i netarifnih mjera što će se u konačnici odraziti na trgovinske tokove prema trećim zemljama.

Pod jakim utjecajem uvoznih carina SAD-a su slijedeća tri sektora:

1. duhan – na njega se primjenjuje carinska stopa od 21,8%,
2. mliječni proizvodi – na njih se primjenjuje carinska stopa od 20,2%,
3. šećer – na njega se primjenjuje carinska stopa od 18,7%.

Ostali poljoprivredni sektori su manje pogođeni – prehrambeni proizvodi (9,4%), hrana s povrćem (7,6%), povrće (4,8%), meso (4,7%). Iako su visoke carine na uvoz poljoprivrednih proizvoda iz EU-a u SAD, Europska unija još višim carinama štiti svoje poljoprivrednike od uvoza poljoprivrednih proizvoda iz SAD-a.

Potpisivanjem Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva pružaju se mnoge prilike za poljoprivrede EU-a i SAD-a, s druge strane postoje i razni rizici koje je potrebno pravovremeno uočiti. Vrlo je važno na kvaliteta način upravljati njima kako bi se izbjeglo nezadovoljstvo onih koji su najviše pogođeni rizicima – poljoprivrednike s obje strane Atlantika.

Prilike koje se pružaju TTIP-om su:[49]

- **Lakši pristup tržištu –** europska unija želi prije svega korist od lakšeg pristupa tržištu koji je zaštićen carinama i regulativama koje onemogućuju stranim proizvođačima nastup na tržištu, odnosno kada su uključeni značajni troškovi koji utječu na izvoznike Europske unije, kao što su inspekcijske procedure za svježe proizvode i mesne prerađevine ili obvzeno korištenje usluga posrednika u vinskom sektoru);
- **Koristi od usklađivanja regulative –** u nekim područjima su zakonodavstva usklađena ili se međusobno priznavaju kako bi se smanjili transakcijski troškovi i povećala potencijalna korist za potrošače. TTIP pruža mogućnost da se okončaju dugogodišnji sporovi koji su prisutni, npr. kod oznake zemljopisnog podrijetla poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda ili biotehnologije;
- **Usklađivanje skupih i neučinkovitih politika –** javne politike i propisi umjetno oblikuju strukture proizvodnje i potražnje u Europskoj uniji i SAD-u. Primjerice u biogorivu gdje različiti znakovi imaju inducirane trgovinske

[49] European Parlament, Structural and Cohesion policies, [website], 2014., http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU(2014)514007_EN.pdf, (pristupljeno 18. veljače 2017.)

tokove u identičnim proizvodima. Potpore poljoprivrednicima, tj. farmerima, mogu dovesti do visoke razine javne potrošnje koje se međusobno protutežu. Ukoliko dođe do potpisivanja TTIP-a, doći će do potencijalnih korisnih učinaka za porezne obveznike iz Europske unije.

Ukoliko dođe do potpisivanja Sporazuma o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu, mogu nastati i potencijalni rizici koji će utjecati na poljoprivredu i potrošače Europske unije. Rizike koje treba istaknuti su slijedeći:[50]

- **Poremećaji na tržištu –** postoji mogućnost da se nekolicina proizvođačkih sektora u EU susretne s konkurencijom iz SAD-a koji imaju niže troškove proizvodnje što bi mogao biti potencijalno opasan problem u sektoru govedine. On može imati dalekosežnije socijalne i ekološke posljedice u nekim regijama Europske unije koje su specijalizirane na uzgoj teletine.
- **Trgovanje na neujednačenom području –** zakonodavstva EU-a i SAD-a se razlikuju glede područja (biotehnologija, kemikalije, okoliš i pravila za dobrobit životinja su takva područja) u kojima su proizvođačima i prerađivačima iz Europske unije nametnuta veća ograničenja od njihovih kolega iz SAD-a. Tarife se žele ukinuti kako ne bi došlo do nelojalne konkurencije, a nejednaki poticaju u poljoprivredi izvor su zabrinutosti za proizvođače.
- **Rizik smanjenja EU standarda –** Kako se ne bi narušili standardi, potrebno je pronaći zajedničko rješenje o standardima i propisima. Odstupanja između Europske unije i SAD-a o temeljnim pitanjima dovodi do bojazni kako bi harmonizacija ili uzajamno priznavanje moglo sniziti važeće standarde koji su na snazi u Europskoj uniji, a može dovesti u pitanje i zaštitu potrošača iz EU-a i okoliša.

Pregovori između SAD-a i Europske unije o TTIP-u pružaju priliku ispravljanja neravnoteže kojima su pogođene Sjedinjene Države. Rasprave vezane uz regulatorne prepreke, posebice one vezane uz zdravstvene i sigurnosne mjere, mogu dovesti do otvaranja novih mogućnosti za izvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz Europske unije. Pomoću TTIP-a postoji mogućnost poboljšanja prilika

[50] European Parlament, Structural and Cohesion policies, [website], 2014., http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU(2014)514007_EN.pdf, (pristupljeno 18. veljače 2017.)

za izvoz proizvoda iz EU-a i iz SAD-a, na obostranu korist, a korist će biti i za proizvođače i potrošače s obje strane Atlantika.

3.5. „STOP TTIP" – opozicija i problemi

TTIP je trgovinski sporazum koji najviše crpi živaca građana Europske unije, pa čak i SAD-a, koji izlaze na ulice prosvjedovati protiv. Protivnici Transatlantskog partnerstva osnovali su inicijativu pod imenom „STOP TTIP". Riječ je o prvom paneuropskom participarnom instrumentu koji se koristi za stvaranje javnog pritiska diljem Europe koji je već vidlijiv u pojedinim zemljama. Europska građanska inicijativa je prvenstveno dobar način za širenje svijesti o ovom sporazumom u zemljama gdje još nije postao prvorazredna tema. Široka transnacionalna mreža građana i udruga koje se protive TTIP-u onemogućit će donositeljima odluka da ignoriraju opoziciju ovom sporazumu. Skupe li milijun potpisa, stvar će biti dignuta i na službenu razinu čime će Europska komisija biti prisiljena suočiti se s voljom stanovnika europskih zemalja. Udruga trenutno broji više od 500 organizacija iz članica EU. Koalicija je poprilično raznovrsna, sastoji se od nevladinih organizacija koje rade na području zaštite okoliša, potrošača, demokracije, internetskih i ljudskih prava, trgovinski sindikati te kulturne i druge organizacije. Glavni cilj pokretanja ove inicijative je da TTIP prijeti demokratskom sustavu u zemljama EU-a, prvenstveno zbog planiranih tajnih arbitražnih sudova na kojima bi se rješavali sporovi između država i kompanija (u daljnjem tekstu ISDS, *engl. Investor to State Dispute Settlement* – izvan-sudski postupak arbitraže), jer ovo tijelo će dati stranim kompanijama posebna prava u slučaju kada smatraju da su im zakoni i regulacije država negativno utjecale na poslovanje. Odštete mogu biti milijunske, a njih plaćaju građani. Osim toga, takvi mehanizmi mogli bi dati moć korporativnom sektoru nauštrb država članica i faktički izravan utjecaj na njihov zakonodavni i pravosudni sustav. Predstavnici inicijative smatraju da SAD i EU imaju funkcionalni pravosudni sustav i da nema potrebe za posebnom zaštitom multinacionalnih korporacija, koja je predviđena ovim ugovorom. Nadalje, upravljanje rizika nad kvalitetom proizvoda, kemikalija, sigurnosti hrane i GMO hrane samo su neka područja koja će biti uzdignuta na razinu tržišta, slabeći tako dosadašnju europsku kulturu predostrožnosti i procjene rizika. Npr., EU ne dozvoljava uvoz mesa životinja tretiranih hormonom rasta iz SAD-a, budući da je ta praksa povezana s obolijevanjem od raka i drugim

zdravstvenim problemima. Američka industrija to vidi kao prepreku trgovini, što znači da bi TTIP potencijalno donio mnogo više genetski modificirane hrane u Europu, a građani bi jeli voće i povrće s mnogo više tragova pesticida, svinjsko i govođe meso tretirano hormonom rasta ili piletinu tretiranu klorom – poznato je da je klor kancerogen. Istovremeno bi europski proizvođači gubili tržište zbog jeftinog uvoza iz SAD-a.

Kultura bi također mogla biti duboko pogođena. Postoji mogućnost da će američke filmske kompanije tužiti države zbog subvencija europskim kinematografima. „Pojedini stručnjaci vjeruju kako će TTIP stvoriti brojne poslove i dovesti do ekonomskog rasta – što je, usput rečeno, poprilično osporavana teza – demokratksi standardi će ovim ugovorom svakako oslabjeti.“[51]

U slučaju uvođenja ISDS-a očekuje se drastično povećanje lobističkih kampanja multinacionalnih korporacija koje će naići na plodno tlo. Nadalje, regulatorna kooperacija i uspostavljanje regulatornog vijeća mogla bi imati izrazito negativan utjecaj na zaštitu potrošača, okoliša i socijalnih prava, dakle na najosjetljivije društvene kategorije u Europi. Stoga su mnogi sindikati zabrinuti, pa se većina protivi sporazumu. Oni strahuju da bi američke kompanije mogle uvjetovati rušenje postojećih radnih i socijalnih prava koja su veća nego u SAD-u.

Inicijativa „Stop TTIP“ smatra kako će sve zemlje Europske unije biti zahvaćene ugovorom na isti način. Pogotovo zemlje koje su već u velikim financijskim problemima i visokom deficitu, što bi rezultiralo pravom katastrofom u slučaju tužbe američki kompanija na ISDS-u, primjerice ako bi došlo do izmjena zakonskih odredbi u nacionalnom parlamentu koje bi smanjile prihode. Došlo bi do velikih financijskih gubitaka čije troškove bi snosili građani, odnosno porezni obveznici.

Naravno, postavlja se i pitanje da li postoji otpor TTIP-a i u SAD-u? Preko oceana također postoji velika zabrinutost javnosti, iako nije toliko intenziva kao u Europi. Naime, postoje područja koja su u SAD-u strože regulirana nego u Europi, kao što je to npr. financijski sektor. Dakle, tamo također postoji bojazni da bi temeljem sporazuma došlo do oslabljenja standarda.

„Europa je najvažniji partner Amerike, a svijet je sigurniji i pravedniji kad EU i SAD stoje zajedno“, riječi su bivšeg predsjednika SAD-a Baracka Obame koji

[51] H-ALTER, *Zaustavit ćemo TTIP,* 2014., [website], http://www.h-alter.org/vijesti/zaustavit-cemo-ttip, (pristupljeno 16. veljače 2017.)

unatoč višegodišnjeg pregovaranja nije uspio sklopiti ugovor o TTIP-u. Pregovori se odvijaju sporo s obzirom da na mnogim područjima postoje različita mišljenja pregovarača koji se brinu o zaštiti potrošača ako se tržište EU-a otvori za američke prehrambene proizvode koji koriste više GMO-a. Europljani su također zabrinuti i za pošitvanje standarda zaštite okoliša. No, najvažnije kritike TTIP-a se uglavnom odnose na političke i gospodarske posljedice, budući da je tzv. „usklađivanje propisa" zapravo usklađivanje europske regulative s američkim multinacionalnim kompanijama. „Make America Great Again" glasi moto 45. američkog predsjednika Donalda Trump koji je tijekom izborne kampanje bio strogo protiv Transatlantskog partnerstva, jer želi zaštititi američko gospodarstvo visokim carinama prema inozemnim konkurentima te na taj način ograničiti globalnu slobodnu trgovinu. Ulrich Grillo, bivši njemački BDI-predjsednik (*njem. Bundesverband deutscher Industrie – Savezna njemačka industrija*) kaže kako će Trump sigurno obnoviti pregovore za TTIP jer će uvidjeti činjenicu da intenzivna trgovina s Europom i SAD-om donosi mnoštvo prednosti, obzirom da SAD ovisi o europskim tehnologijama i poluproizvodima. Dok je s druge strane njemački ministar gospodarstva, vicekancelar i predsjednik vladajuće Socijaldemokratske stranke Njemačke (SPD) Sigmar Gabriel proglasio pregovore Europske unije i SAD-a o Transatlantskom sporazumu o slobodnoj trgovini propalima. On ističe kako europljani ne smiju pokleknuti pred američkim zahtjevima te da su i dalje najveći problemi privatni arbitražni sudovi u slučaju sporova sa stranim ulagačima na čemu inzistira američka strana, dok europska strana oštro odbacuje uvođenje takvih specijalnih sudova.

Prema posljednjoj objavi trenutačnog stanja pregovora u siječnju 2017. godine, povjerenica za trgovinu Cecilia Malmström i predstavnik SAD-a za trgovinu Michael Froman objavili su zajedničku ocjenu napretka pregovora o partnerstvu za TTIP. Povjerenica Malmström izjavila je kako je zaključeno u raspravi s državama članicama na posljednjem Vijeću za trgovinu u studenome 2016. godine da se ocjenom nastoji opisati i sažeti trenutačno stanje trgovinskih pregovora na temelju konsolidirane politike veće transparentnosti pregovora. EU je postigao uravnotežen i ambiciozan sporazum koji se temelji na visokim standardima i donosi jasnu korist građanima, lokalnim zajednicama i poduzećima. U zajedničkom izvješću EU-a i SAD-a prikazan je napredak u svim područjima pregovara, posebno u pogledu lakšeg pristupa tržištima za poduzeća iz EU-a i SAD-a, pojednostavljenja tehničkih propisa bez spuštanja standarda te globalnih pravila trgovine, uključujući održivi razvoj,

prava radnika, okoliš i posebno poglavlje o manjim poduzećima. U izvješću su navedena i područja u kojima se stajališta i dalje razlikuju, uključujući poboljšanje pristupa tržištima javne nabave, snažnu zaštitu ulaganja zu zadržavanje prava na zakonsko uređivanje te usklađivanje pristupa žigovima i oznakama zemljopisnog podrijetla.

Gospodarski i strateški razlozi za sporazum između dvaju najveća razvijena industrijska gospodarstva na svijetu i dalje su relevantni. U zadnje tri godine ostvaren je znatan napredak u pogledu sklapanja uravnoteženog sporazuma, koji se odlikuje visokim standardima i kojim se potiče rast, poboljšava konkurentnost i otvaraju nova radna mjesta na obje strane Atlantika.

3.6. Utjecaj TTIP-a na ulaganja

Sklapanjem TTIP-a neće se drastično promijeniti uvjeti za američke ulagače. „Obzirom na obrat u monetarnoj politici SAD-a (prema restriktivnoj prvi puta nakon 2008.) i nastavka ekspanzivne monetarne politike Europske središnje banke, očekuje se da bi moglo doći do velikog priljeva američkog kapitala u Europu, osobito gledajući druge mogućnosti većeg prinosa u drugim, poglavito brzorastućim zemljama u razvoju.“[52]

Ulaganja su pokretač rasta i razvoja bez obzira od kuda dolaze. U smislu mobilnosti često mogu brzo otići ako su uvjeti nepovoljni za poslovanje. Postoje situacije u kojima uobičajena poslovna praksa i uobičajeni sudski postupci nisu dovoljni kako bi zaštili već napravljeno ulaganje. Da bi se motivirali potencijalni ulagači, treba im unaprijed osigurati čitav proces i omogučiti jednostavan izlazak iz svake situacije. Ponekad kada vlada promjeni uvjete poslovanja koji nisu postojali prilikom ugovaranja ulaganja (osobito ako se radi o velikom ulaganju i ako je do ugovaranja ulaganja došlo s aktivnom ulogom vlade ili neke agencije koja je predstavlja), sporovi protiv vlade/ države ne mogu imati učinak pred uobičajenim sudištima jer su promjene zakona legitimne. U takvim situacijama se javlja potreba za nekim forumom poput arbitraže na kojem bi se pomirivale suprotstavljene strane, utvrđivala šteta i mogućnost odštete.

[52] Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, *Studija: „Utjecaj partnerstva za transatlantsku trgovinu i ulaganja između EU-a i SAD-a (TTIP) na Republiku Hrvatsku“, [*website], 2016., http://www.mvep.hr/files/file/2016/160510-studija-ttip.pdf (pristupljeno 18. ožujka 2017.)

Zemlje koje imaju bilateralni sporazum o investicijama (engl. *Bilateral Investment Treaty,* u daljnjem tekstu BIT*)* kao što Hrvatska ima s SAD-om imaju precizno regulirano na koji će se način rješavati sporovi, a kao mogućnosti navedene u BIT-u su rješavanje sporova arbitražom. BIT između Hrvatske i SAD-a potpisan je 13.07.1996. godine te se do sad još nije aktivirao obzirom da nije bilo puno ulaganja iz SAD-a. BIT utvrđuje koji su opravdani sporovi koji se tim sporazumom mogu uređivati i omogućava se arbitraža kao oblik rješavanja sporova kao alternativa domaćem sudstvu.

Unutar pregovora o Partnerstvu za transatlantsku trgovinu i ulaganja između Europske unije i SAD-a, naročito kontroverzno pitanje tiče se zaštite ulaganja i rješavanje sporova između investitora i države. Dakle, jedan od dostupnih mehanizama je izvansudski postupak arbitraže, tzv. ISDS (engl. *Investor to State Dispute Settlement)*. Tijekom pregovora, Europska unija došla je do slijedećih ideja o ISDS mehanizmu. Prva je da se urede pravila prema kojima sporovi mogu doći do ISDS-a kako ne bi svaki spor odmah išao na ISDS. Druga ideja je da se jačaju domaći sudovi u smislu mogućnosti sudovanja ili pružanja stručnjaka za arbitražu, a treća je u srednjem roku osnovati stalni ISDS koji bi se specijalizirao za investicijske sporove. Četvrta je osigurati državama članicama EU-a pravo reguliranja koje uspostavom ISDS-a neće biti umanjeno. Peta je osigurati da vlade Europske unije i Europska komisija zadrže mogućnost uplitanja na tržište u javnom interesu. Slijedeća ideja ogleda se u činjenici da se razjasni način utvrđivanja kriterija pravednosti i nediskriminacije, a to bi bile mjere koje bi se mogle tumačiti prilikom sporova s ulagačima. Sedma i zadnja ideja EU-a jest da se uvodi sustav za žalbe na odluke.

Potpisivanjem TTIP-a postoji mogućnost povećanja ulaganja s obje strane Atlantika u sektorima u kojima svaka strana ima komparativne prednosti.

3.7. Utjecaj TTIP-a na Republiku Hrvatsku

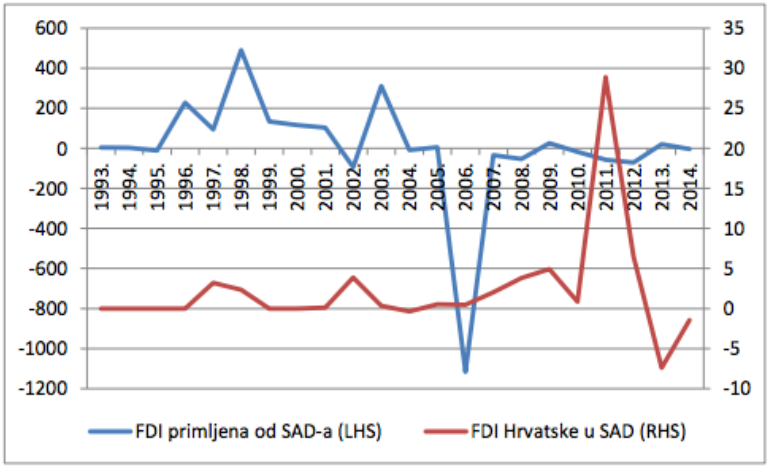
Republika Hrvatska od samog početka daje potporu pregovorima za sklapanje ambicioznog TTIP-a. Posebnu važnost ističe glede dobrog rezultata pregovora u poglavlju o malom i srednjem poduzetništvu. TTIP bi trebao ukinuti nepotrebne troškove, administrativne prepreke i pojednostavitit postupke koji će olakšati trgovinu malim i srednjim poduzetnicima koji dominiraju u hrvatskom gospodarstvu. Vlada Republike Hrvatske podržava i pregovore o zaštiti ulaganja. RH je jedna od 9 država

članica koje već imaju sklopljen ugovor sa SAD-om o ulaganjima koji uključuje mehanizam za zaštitu ulaganja. Vlada očekuje kako će poglavlje o ulaganjima u TTIP-u osigurati moderniji i kvalitetniji pravni okvir za rješavanje sporova od već postojećeg sustava te da će osigurati pravu ravnotežu između zaštite ulagača i prava države na zakonsko uređivanje.

Dobar rezultat očekuje se i u području mobilnosti, jer Hrvatska pored još četiri države članice EU nije uključena u program bezviznog režima putovanja. Iako vizni režim nije predmet pregovora, Vlada često poziva Europsku komisiju da pomogne u rješavanju tog pitanja i omogući ravnopravan status hrvatskim građanima. Hrvatska podržava i zajedničke napore EU-a i SAD-a u uspostavi konkurentnog energetskog sektora, posebno što se tiče opskrbe energijom. Vlada RH pozdravlja pomak koji je Komisija učinila na transparentnosti, ali očekuje bolju dostupnost američkih pregovaračkih dokumenata.

„TTIP će pridonijeti gospodarskom rastu, olakšati će poslovanje malim i srednjim poduzetnicima, ojačati investicijsku i poduzetničku klimu te omogućiti otvaranje više radnih mjesta.“[53]

Grafikon 14. Strana ulaganja (FDI) u Hrvatsku iz SAD-a i iz Hrvatske u SAD u razdoblju od 1993. godine do 2014. godine

Izvor: HNB

Kao što je vidljivo u grafikonu 13, RH primila je više stranih ulaganja nego što ih je dala, što je razumljivo s obzirom da je SAD na većem stupnju razvoja i

[53] Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Partnerstvo za Transatlantsku trgovinu i ulaganja (TTIP)*, [website], 2016., http://www.mvep.hr/files/file/2016/161017-ttip-update-listopad-2016.pdf (pristupljeno 12.siječnja 2017.)

bogatija od Hrvatske. U promatranom razdoblju (1993. godine do 2014. godine) RH je akumulirala više od 60 milijuna eura stranih ulaganja tako da je 1998. godine bilo primljeno i 500 milijuna, dok je RH uložila nešto manje od 50 milijuna.

2016. godine objavljena je na stranicama Ministarstva vanjskih i europskih poslova RH (MVEP) studija „*Utjecaj Partnerstva za transatlantsku trgovinu i ulaganja između EU-a i SAD-a (TTIP) na Republiku Hrvatsku*". Cilj studije je približiti naručitelju (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova RH) sve moguće učinke koje donosi TTIP Republici Hrvatskoj, osobito uvid u izravne i neizravne učinke TTIP-a koji će pružiti Vladi, gospodarstvenicima, poduzetnicima i potencijalnim ulagačima stručnu, dosljednu i nepristranu procjenu. Također, studija će služiti Vladi Republike Hrvatske pri kreiranju modela i smjernica trgovinske politike. Kao polazišna točka uzima se prosjek hrvatske trgovine proizvodima i uslugama i prosjek BDP-a u razdoblju od 2012.-2014. godine. Također se uzima u obzir i niska infalcija u Hrvatskoj. Prema analizi trgovinskih tokova, Hrvatska ima izrazite komparativne prednosti u odnosu na SAD. Zaključeno je kako će se pomoću partnerstva povećati broj narudžba te izvoz u SAD u slijedećim proizvodima i uslugama:[54]

1. Hrana za životinje (bez nesamljevenih žitarica)
2. Lijekovi (uključuje veterinarkse lijekove);
3. Gnojiva;
4. Vapna, cement, proizvedeni građevinski materijal (bez stakla, gline);
5. Strojevi i motori, neelektrični; dijelovi;
6. Ostali strojevi za stvaranje energije i dijelovi;
7. Drugi strojevi za pojedine industrijske grane;
8. Brodovi, čamci i plutajući objekti;
9. Oružje i streljivo;
10. Putovanja/turizam;
11. Istraživanje i razvoj.

Što se tiče komparativnih nedostataka Hrvatske u odnosu na SAD, očekuje se povećanje uvoza iz SAD-a, smanjenje narudžbi domaćih proizvođača, pojačana

[54] Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Studija; „Utjecaj Partnerstva za Transatlantsku trgovinu i ulaganja između EU-a i SAD-a (TTIP) na Republiku Hrvatsku"*, [webiste], 2016., http://www.mvep.hr/files/file/2016/160510-studija-ttip.pdf (pristupljeno 13. veljače 2017.)

konkurencija na domaćem tržištu te restrukturiranje slijedećih proizvoda i usluga ukoliko TTIP stupa na snagu:[55]

1. Voće i orašasti plodovi, svježi ili suhi;
2. Ugljen, u prahu ili ne, nenagomilani;
3. Lijekovi i farmaceutski proizvodi;
4. Drugi neelektrični strojevi, alati i mehanički aparati;
5. Strojevi za automatsku obradu podataka;
6. Telekomunikacijska oprema i dijelovi;
7. Motorna vozila za prijevoz osoba;
8. Željeznička vozila i pripadajuća oprema;
9. Medicinski instrumenti i aparati;
10. Aparati za mjerenje, analiziranje i kontrolu;
11. Naknade za prava intelektualnog vlasništva.

Nadalje, prema studiji procijenjeni ukupni direktni efekti TTIP-a na izvoz i uvoz, na trgovinu i BDP su pozitivni. „I u najslabijem scenariju, dolazi do blagih ali pozitivnih utjecaja na hrvatski izvoz u SAD, poboljšanje robne razmjene i vanjskotrgovinske bilance Hrvatske prema SAD-u, te povećanje hrvatskog BDP-a u razdoblju od 10 godina nakon početka primjene TTIP-a“[56]

Prilikom studije, odnosno procjene izravnih učinaka na obujam i strukturu međunarodne razmjene razmotrena su tri scenarija:[57]

1. potpuno ukidanje carina bez ukidanja necarinskih (administrativnih) troškova i prepreka;
2. ukidanje carina i djelomično ukidanje (10%) necarinskih prepreka;
3. potpuno ukidanje carina i necarinskih prepreka.

Dakle, cilj Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva se ogleda u tome da se uklone prepreke u trgovini kada se radi o carinama, nepotrebnim propisima, ograničavanju ulaganja i slično, kako bi se olakšala kupovina i prodaja

[55] loc.cit
[56] Europska komisija, Predstavništvo u Hrvatskoj, *Što TTIP donosi Hrvatskoj, Europskoj uniji i svijetu?“*, 2016. [website], https://ec.europa.eu/croatia/node/421_hr (pristupljeno 13. veljače 2017.)
[57] Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Studija; „Utjecaj Partnerstva za Transatlantsku trgovinu i ulaganja između EU-a i SAD-a (TTIP) na Republiku Hrvatsku“*, [webiste], 2016., http://www.mvep.hr/files/file/2016/160510-studija-ttip.pdf (pristupljeno 13. veljače 2017.)

proizvoda i usluga između EU-a i SAD-a. Naime, prednosti TTIP-a uvelike bi koristile i hrvatskim malim i srednjim poduzećima bez obzira što međusobna razmjena SAD-a i Hrvatske iznosi tek dva posto od ukupne hrvatske robne razmjena s svijetom. Pomoću TTIP-a pruža se i prilika za dodatno jačanje konkurencije. Prednost smanjenja troškova poslovanja, kao posljedica ukidanja carina i administrativnih troškova, predstavljaju korist za poslovni sektor, pogotovo za mala i srednja poduzeća. Otvaranje transatlantske trgovine otvara prilike za nova radna mjesta i ulaganja u Hrvatsku što daje priliku za dodatni hrvatski izvoz uz manja plaćanja i gubitaka zbog administrativnih troškova.

4. ZAKLJUČAK

Europska unija vrlo značajan je trgovinski partner na svjetskom nivou, koji je od najranijih dana preuzeo obvezu uklanjanja trgovinskih barijera između svojih zemalja članica putem trgovinskih sporazuma na temelju činjenice da će na taj način potaknuti ekonomski napredak te ostvariti bolju međunarodnu suradnju na svim područjima, pa tako i na području trgovine.

Europska unije bila je značajan trgovinski partner SAD-u već nakon Drugog svjetskog rata, a opseg međusobne trgovine se povećavao uslijed smanjenja carinskih stopa i drugih prepreka u trgovini. Zbog porasta trgovine te viših carinskih stopa na tržištu Sjedinjenih Američkih Država, u odnosu na tržište EU-a, javila se potreba za otvaranjem pregovara o trgovinskom sporazumu kako bi se kriteriji međusobne razmjene ujednačili. Suradnja Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država čine gotovo polovinu svjetske ekonomije te tvore najveći bilateralni trgovinski odnos u svijetu. Postoji sve veća međuovisnost oba gospodarstva što se može zaključiti na temelju analize dosadašnje suradnje gdje su jasno prikazani uvoz i izvoz proizvoda i usluga te investicije.

Potpisivanjem Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država povezala bi se dva najveća gospodarstva koja zajedno čine najveći bilateralni trgovinski odnos u svijetu te čiji su proizvodi i usluge globalno najopsežnija. Transatlantskim trgovinskim i investicijskim partnerstvo Europska unija i SAD žele poboljšati svoju globalnu konkurentnost te odrediti buduće standarde trgovine kao što su ukidanje carina, smanjenje birokracije te smanjenje ograničenja za ulaganja kako bi se poduzećima iz EU-a (velikim i malim) olakšao izvoz i uvoz proizvoda i usluga s SAD-om i obratno. Na taj način omogućava se gospodarski napredak, poslovanje će se prilagoditi rastu gospodarstva u usponu izvan Europe kako bi se održao utjecaj u svijetu. Partnerstvom stvaraju se nove prilike u SAD-u i EU-u koje će osobito biti korisne malim i srednjim poduzećima budući da trgovinske prepreke nerazmjerno opterećuju upravo manja poduzeća koja imaju manje sredstava za prevladanje trgovinskih prepreka u odnosu na velika poduzeća.

Do konačnog teksta prijedloga o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu potrebno je još nekoliko rundi pregovori. Nekoliko

poglavlja još nisu dogovorena, pa tako i poljoprivreda gdje poglavlje o zemljopisnom podrijetlu još nije ispregovarano jer se SAD ne želi izjasniti i detaljnije baviti tim područjem. U posljednje vrijeme stvara se inicijativom „STOP TTIP“ javni pritisak diljem Europe koji je već vidljiv u pojedinim zemljama. Građane se želi osvjestiti koje nedostatke donosi sporazum kojim bi moglo doći do velikih financijskih gubitaka čije će troškove snositi građani, odnosno poreznici. Kao i svaki, pa tako i ovaj trgovinski sporazum donosi svoje prednosti i nedostatke, prilike i prijetnje. Na adekvatan način treba iskoristiti prednosti i smanjiti nedostatke te koristit prilike kako bi se izbjegle moguće prijetnje.

SAŽETAK

Obilježja vanjske trgovine Europske unije sa SAD-om

Predmet ovog diplomskog rada su obilježja vanjske trgovine Europske unije sa SAD-om. Rad se sastoji od šest međusobno povezanih dijelova, u kojima je osim uvodnih i zaključnih riječi objašnjena trgovinska politika Europske unije te SAD-a. Trgovinska politika Europske unije opisana je s nekoliko primjera potpisanih sporazuma između Europske unije i drugih država. Također je opisana i nova trgovinska strategija Europske komisije koja se primjenjuje u pregovorima o Transatlantskom partnerstvu za trgovinu i ulaganja (TTIP).

Prikazana je trgovina između EU-a i SAD-a, uvoz i izvoz proizvoda i usluga te kretanje međusobnih investicija.

Pregovori o TTIP-u između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država traju od srpnja 2013. godine te je održano trinaest runda pregovora. Odvijaju se u tri područja: pristup tržištu, regulatorna usklađenost i pravila. Cilj pregovora je ukloniti prepreke u trgovini kako bi se olakšala kupovina i prodaja roba i usluga između EU-a i SAD-a. U pregovore su uključeni i predstavnici interesno-utjecajnih skupina koji dolaze iz područja akademske zajednice, sindikata, predstavnika privatnog sektora i nevladinih organizacija.

Ključne riječi: trgovinska politika, trgovinski sporazumi, Europska unija, Sjedinjene Američke Države, Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo

SUMMARY

The characteristics of EU's foreign trade with USA

The subjects of this diploma thesis are the characteristics of European foreign trade to the USA. The work consists of six mutually related parts, which, except introduction and conclusion, explain the trade policies of the European Union and the USA. The trade policies of the European Union are described with several examples of signed agreements between the European Union and other states. The new trade strategy of the European Commission, which is currently being applied in Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) negotiations, has also been described.

On-going cooperation between the European Union and the United States of America has been represented and systematized. This includes import and export of products, services and investments between the European Union and the United States.

The TTIP negotiations between the European Union and the United States of America have started in July 2013, and so far there have been thirteen rounds of negotiations completed. The TTIP negotiations are being held in three parts: the market access, regulatory cooperation and rules. The aim of the negotiations is the removal of obstacles within trade in order to facilitate purchasing and selling of goods and services between the EU and the USA. Various representatives of interest and influence realms of academia, unions, the private sector and non-government organisations are all participating in the negotiations.

Key words: trade policy, trade agreement, the European Union, The United States of America, Transatlantic Trade and Investment Partnership

LITERATURA

KNJIGE:

1. Andrijanić, I., *Vanjska trgovina*, drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje; Zagreb, Mikrorad, 2001.

2. Bjelić, P., *Model vanjskotrgovinske politike*, Beograd, Prometej, 2002.

3. Grgić, M., Bilas, V., *Međunarodna ekonomija"*, Zagreb, Lares plus, 2008

4. Kersan- Škabić, I., *Ekonomija Europske unije*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2012.

5. Matić, B., *Poslovanje u vanjskoj trgovini,* Ekonomski fakultet, Zagreb, 2016.

INTERNET IZVORI:

1. Benjamin Rey, Jerome Legrand, Europska politika susjedstva, website, 2016. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.4.html (pristupljeno 5.siječnja 2017.)

2. Bild, *Diese Vor- und Nachteile sollten sie kennen – TTIP: ist das eigentlich gut für uns?*, [website], 2017., http://www.bild.de/geld/wirtschaft/ttip/obama-ttip-pro-contra-45459796.bild.html, (pristupljeno 16. veljače 2017.)

3. Bundesministerium für Wirtschaft und Energie, Transatlantische Handels- und Investitionspartnerschaft (TTIP), [website], http://www.bmwi.de/Redaktion/DE/Dossier/ttip.html (pristupljeno 10.siječnja)

4. De Micco P. i Rey B., *Europska politika susjedstva*, [website], 2016, http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.4.html (pristupljeno 5. siječnja 2017.)

5. Direktno, *Prijepor EU i WTO-a o povratu subvencija dodijeljenjih Airbusu*, [website], 2016., http://direktno.hr/svijet/eu/prijepor-eu-i-wto-a-o-povratu-subvencija-dodijeljenjih-airbusu-62208/ (pristupljeno 9. travnja 2017.)

6. Energypress, Ekonomija, *Hinšt: Evo koja su tri scenarija potpisivanja TTIP-a*,

[website], 2016., http://www.energypress.net/hinst-evo-koja-su-tri-scenarija-potpisivanja-ttip-a/, (pristupljeno 14. veljače 2017.)

7. EU Book shop, Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP), *Koristi od TTIP-a*, 2016., [website] https://bookshop.europa.eu/hr/transatlantsko-trgovinsko-i-investicijsko-partnerstvo-ttip--pbNG0115194/?CatalogCategoryID=m0sKABstN9AAAAEjuJAY4e5L (pristupljeno 10. siječnja 2017.)

8. Europäische Kommission, *Handel für alle – neue Handels- und Investitionsstrategie der EU*, [webiste], 2016., http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/new-trade-strategy/index_de.htm (pristupljeno 9. siječnja 2017.)

9. European Commission, First round of TTIP negotiations kick off in Washington D.C., [website] 2013., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151595.pdf (pristupljeno 12. siječnja 2017.)

10. European Commission, *Transatlantic Trade and Investment Partnership – The Economic Analysis Explained*, [website], 2013., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151787.pdf, (pristupljeno 9. travnja 2017.)

11. European Commission, Izvješće o 11. krugu pregovora o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu, [website], 2016., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154300.pdf (pristupljeno 11. siječnja 2017.)

12. European Commission, Izvješće o 13. krugu pregovora o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu, [website], 2016., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/june/tradoc_154690.pdf (12. siječnja 2017.)

13. European Commission, Izvješće o petnaestom krugu pregovora o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu, [website], 2016., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/december/tradoc_155151.pdf (pristupljeno 12. siječnja 2017.)

14. European Commission, O TTIP-u – osnove, koristi pitanja, [website], 2016., http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip/questions-and-answers/index_hr.htm (pristupljeno 10. siječnja 2017.)

15. European Commission, Prilike za mala i srednja poduzeća, [website], 2015., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/november/tradoc_153977.pdf (pristupljeno 11. siječnja 2017.)

16. European Commission, *Slobodna trgovina izvor je gospodarskog rasta*, [website], 2014., http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/trade_hr.pdf (pristupljeno 5. siječnja 2017.)

17. European Commission, *Trade for All – New EU Trade and Investment Strategy*, [website], 2016., http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/new-trade-strategy/, (pristupljeno 9. siječnja 2017.)

18. European Commission, Trade, *O TTIP-u – osnove, koristi, pitanja*, [website], 2016., http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip/questions-and-answers/index_hr.htm, (pristupljeno 10. siječnja 2017.)

19. European Parlament, Structural and Cohesion policies, [website], 2014., http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/514007/AGRI_IPOL_STU(2014)514007_EN.pdf, (pristupljeno 18. veljače 2017.)

20. Europska komisija, Predstavništvo u Hrvatskoj, *EU i SAD objavili ocjenu trenutačnog stanja pregovora o TTIP-u*, [website], 2017., http://ec.europa.eu/croatia/news/eu_and_us_%20publish_ttip_%20state_of_play_assessment_hr, (pristupljeno 17. veljače 2017.)

21. Europska komisija, Predstavništvo u Hrvatskoj, *Što TTIP donosi Hrvatskoj, Europskoj uniji i svijetu?"*, 2016. [website], https://ec.europa.eu/croatia/node/421_hr (pristupljeno 13. veljače 2017.)

22. Europska komisija, *Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP), prema trgovinskom sporazumu između EU-a i SAD-a*, [website] 2016., http://www.mvep.hr/files/file/2016/160510-ttip.pdf (pristupljeno 10.siječnja 2017.)

23. Europska unija, *Trgovina*, [website], 2016., https://europa.eu/european-union/topics/trade_hr , (pristupljeno 6. siječnja 2017.)

24. Europska unija, *Trgovina*, [website], 2016., https://europa.eu/european-union/topics/trade_hr, (pristupljeno 6. siječnja 2017.)

25. Europski parlament, *Europska unija I njezini trgovinski partneri*, [website], http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.2.1.html (pristupljeno 5. siječnja 2017.)

26. Europski parlament, Europska unija i Svjetska trgovinska organizacija, [website], 2016., http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.2.2.html (pristupljeno 9. travnja 2017.)

27. Europski parlament, Vijesti i priopćenja, *Trgovinski sporazum između SAD-a i EU-a: Što je ISDS?*, [website], 2015., http://www.europarl.europa.eu/news/hr/news-room/20150605STO63242/trgovinski-sporazum-izme%C4%91u-sad-a-i-eu-a-%C5%A1to-je-isds, (pristupljeno 16. veljače 2017.)

28. Europsko vijeće, Vijeće Europske unije, Istočno partnerstvo, [website], 2015., http://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eastern-partnership/ (pristupljeno 5. siječnja 2017.)

29. Europsko vijeće, Vijeće Europske unije, *Sporazum iz Cotonoua*, (website), 2016., http://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eu-africa/ (pristupljeno 5.siječnja 2017.)

30. Europsko vijeće, Vijeće Europske unije, Trgovinski sporazumi EU-a, [website], 2016. http://www.consilium.europa.eu/hr/policies/trade-agreements/ (pristupljeno 5.siječnja 2017.)

31. Eurostat, Total trade in services with US, EU-28, 2004-12) http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Total_trade_in_services_with_the_US,_EU-28,_2004%E2%80%9312_(%C2%B9).png#file

32. Eurostat, EU – USA Summit, http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/5180974/6-24032014-BP-EN.PDF/47946ddf-035f-4d88-9137-ec68afd8fcdc, (pristupljeno 17. veljače 2017.)

33. Eurostat, Intra EU-28 rade, 2015 (% share of EU-28 dispatches arrivals), http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Intra_EU-28_trade,_2015_(%25_share_of_EU-28_dispatches_arrivals)_YB16.png (pristupljeno, 8. siječnja 2017.)

34. Eurostat, Main exports and imports, EU-28, 2015 (% share of extra EU-28 exports imports), http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Main_exports_and_imports,_EU-28,_2015_(%25_share_of_extra_EU-28_exports_imports)_YB16.png (pristupljeno 8. siječnja 2017.)

35. Eurostat, Međunarodna trgovina robom http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Main_trading_partners_for_exports,_EU-28,_2015_(%25_share_of_extra_EU-28_exports)_YB16.png (pristupljeno 8. siječnja 2017.)

36. Frankfurter Allgemeine, Freihandelsabkommen, *Trotz Trump: Industrie wettet auf TTIP- Neuauflage*, [website], 2016., http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/ttip-und-freihandel/freihandelsabkommen-trotz-trump-industrie-wettet-auf-ttip-neuauflage-14591436.html, (pristupljeno 14. veljače 2017.)

37. Gašić, M., Galić, M., „Suvremeno poduzetništvo u korelaciji s vanjskom trgovinom“. *Učenje za poduzetništvo*, Vol.2 No.1, 2012., str. 111., dostupno na portalu Hrčak, (pristupljeno 5. siječnja 2017.)

38. Gospodarska diplomacija, Vanjska politika u službi gospodarskog napretka Hrvatske, *Zajednička trgovinska politika Europske unije*

39. H-ALTER, *Zaustavit ćemo TTIP,* 2014., [website], http://www.h-alter.org/vijesti/zaustavit-cemo-ttip, (pristupljeno 16. veljače 2017.)

40. InsideTrading.de, TTIP – Vorteile, Nachteile und Auswirkungen für Deutschland, [website], 2016., http://www.insidetrading.de/ttip-vorteile-nachteile-und-auswirkungen-fuer-deutschland/, (pristupljeno 16. veljače 2017.)

41. Eurostat, Extra EU-28 trade, 2015 (% share of EU-28 exports imports), http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Extra_EU-28_trade,_2015_(%25_share_of_EU-28_exports_imports)_YB16.png, (pristupljeno 8. siječnja 2017.)

42. Eurostat, Međunarodna trgovina robom http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Main_trading_partners_for_exports,_EU-28,_2015_(%25_share_of_extra_EU-28_exports)_YB16.png (pristupljeno 5.siječnja 2017.)

43. Eurostat, Međunarodna trgovina robom, dostupno na: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/International_trade_in_goods/hr (8. siječnja 2017.)

44. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Multilateralni odnosi*, [website], 2015., http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvhj/svjetska-trgovinska-organizacija-(wto)/, (pristupljeno 5. svibnja 2017.)

45. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, *Studija: „Utjecaj partnerstva za transatlantsku trgovinu i ulaganja između EU-a i SAD-a (TTIP) na Republiku Hrvatsku", [*website], 2016., http://www.mvep.hr/files/file/2016/160510-studija-ttip.pdf (pristupljeno 18. ožujka 2017.)

46. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *TTIP info*, [website], 2015., http://www.mvep.hr/files/file/2015/150217-ttip-info.pdf, (pristupljeno 10. siječnja 2017.)

47. Republika Hrvatska, Ministarstvo uprave, *Što je to Sporazum o stabilizaciji i*

pridruživanju?, (website), https://uprava.gov.hr/sto-je-sporazum-o-stabilizaciji-i-pridruzivanju/13779, (pristupljeno 6. siječnja 2017.)

48. Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Partnerstvo za Transatlantsku trgovinu i ulaganja (TTIP)*, [website], 2016., http://www.mvep.hr/files/file/2016/161017-ttip-update-listopad-2016.pdf (pristupljeno 12.siječnja 2017.)

49. Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Studija; „Utjecaj Partnerstva za Transatlantsku trgovinu i ulaganja između EU-a i SAD-a (TTIP) na Republiku Hrvatsku“*, [website], 2016., http://www.mvep.hr/files/file/2016/160510-studija-ttip.pdf (pristupljeno 13. veljače 2017.)

50. STOP TTIP, Europäische Initiative gegen TTIP und CETA, *Kurzinfo*, [website], 2016., https://stop-ttip.org/de/wo-liegt-das-problem/?noredirect=de_DE, (pristupljeno 16. veljače 2017.)

51. United States Department of Agriculture, *EU Agricultural Exports, Trade Surplus with U.S. Reach Record Levels in 2015,* [website], 2016., https://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2016-03/us-eu_trade_iatr_march_2016_0.pdf (12. siječnja 2017.)

52. World Trade Organisation, *Dispute* settlement, [website], 2016., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm (pristupljeno 9. travnja 2017.)

53. World Trade Organisation, *Trade Policy Review - European Union*, [website], 2015., https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp_rep_e.htm (pristupljeno 28. ožujka 2017.)

54. World Trade Organisation, *Trade Policy Review- United States*, [website], 2015., https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp_rep_e.htm (pristupljeno 8. travnja 2017.)

POPIS GRAFIKONA I TABLICA

1. POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Udio u svjetskom uvozu i izvozu roba u 2014. godini.....17
Grafikon 2. Izvoz i uvoz EU-28 prema trećim zemljama u 2015. godini 18
Grafikon 3. Vanjska trgovina zemalja članica EU-a prema ostatku svijeta u 2016. godini (u %) 19
Grafikon 4. Glavni trgovinski partneri 20
Grafikon 5. Izvoz i uvoz EU-a s ostatkom svijeta prema proizvodima u 2015. godini 21
Grafikon 6. Trgovina unutar članica EU-28 u 2015. godini.....21
Grafikon 7. Vanjska trgovina EU-a s SAD-om u razdoblju od 2005. do 2015. godine (u mlrd €) 28
Grafikon 8. Odnos vanjske trgovine EU-a s SAD-om 2005. – 2015. godine (u mil €) 29
Grafikon 9. Trgovina uslugama između EU-a i SAD-a u razdoblju od 2004. – 2012. godine.....31
Grafikon 10. Trgovina uslugama između Europske Unije i Sjedinjenih Američkih Država u 2013. godini (u %).....31
Grafikon 11. Tijek izravnih stranih investicija EU-a i SAD-a u razdoblju od 2004. do 2012. godine (u mlrd EUR) 32
Grafikon 12. Prikaz izvoza SAD-a u EU te uvoz poljoprivrednih proizvoda u SAD iz EU u razdoblju od 1995. godine do 2015. (u mlrd $).....50
Grafikon 13. Uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u Europsku uniju u razdoblju između 1995. godine do 2014. godine (u mlrd $).....52
Grafikon 14. Strana ulaganja (FDI) u Hrvatsku iz SAD-a i iz Hrvatske u SAD u razdoblju od 1993. godine do 2014. godine.....62

2. POPIS TABLICA

Tablica 1. Sporazumi EU-a s trećim zemljama.....11
Tablica 2. Vanjska trgovina zemalja članica EU-a prema ostatku svijeta u 2016. godini (u mil. €) 18
Tablica 3. Vanjska trgovina EU-a s SAD-om u razdoblju od 2005. – 2015. godine (u mlrd €).....28
Tablica 4. Prikaz izvoza i uvoza robe EU-a s SAD-om u 2015. godini (u %).....29
Tablica 5. Izravne strane investicije (FDI) između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država u razdoblju od 2005. – 2012. godine (u mlrd EUR).....32